

RAPORT Z EWALUACJI ZEWNĘTRZNEJ PROJEKTU INNOWACYJNEGO „E-LEARNING NA RZECZ NIEWIDOMYCH I NIEDOWIDZĄCYCH”

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 – 2013

Priorytet VII. Promocja integracji społecznej

Działanie 7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej

**Poddziałanie 7.2.1. Aktywizacja zawodowa i społeczna
osób zagrożonych wykluczeniem społecznym**

Lider projektu: Fundacja Widzialni

Partnerzy: Fundacja Imago, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej –
Centrum Dolnośląskie

Temat innowacji: Zwiększenie oferty istniejących, wykreowanie nowych instytucji
działających na rzecz integracji społecznej (prowadzącej do zatrudnienia), grup
marginalizowanych wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Numer umowy: UDA-POKL.07.03.00-02-194/11-01

opracowanie: dr Edyta Widawska

MARZEC 2014 R.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

1. OPIS PRZEDMIOTU EWALUACJI.....	3
2. OBSZARY EWALUACJI	5
3. KRYTERIA OCENY	7
4. OPIS ZASTOSOWANYCH METOD BADAWCZYCH ORAZ CHARAKTERYSTYKA BADANEJ PRÓBY	10
5. PREZENTACJA WYNIKÓW	15
6. WNIOSKI I REKOMENDACJE	60

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1. OPIS PRZEDMIOTU EWALUACJI

Niniejszy raport stanowi podsumowanie przeprowadzonego procesu testowania, wyników procesu testowania oraz efektów wdrożenia innowacji w ramach innowacyjnego projektu realizowanego przez Fundację Widzialni, Fundację Imago oraz Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej pod nazwą „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” (WND-POKL.07.03.00-02-194/11). Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach priorytetu VII Promocja Integracji Społecznej, Działania 7.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Raport został opracowany w oparciu o:

- raporty cząstkowe powstałe w ramach projektu,
- raporty z ewaluacji wewnętrznej,
- raporty dotyczące kosztów poniesionych w ramach realizacji projektu oraz zastosowania procedury konkurencyjności,
- analizę platformy e-learningowej projektu,
- analizę kursów udostępnionych na platformie e-learningowej projektu,
- wyniki ankiet ewaluacyjnych skierowanych do odbiorców projektu (osoby z niepełnosprawnością wzroku – dalej: ON),
- wyniki ankiet ewaluacyjnych skierowanych do użytkowników projektu (instytucje integracji społecznej – dalej: IIS),
- dane pozyskane w trakcie wywiadów z kadrami projektu dotyczące upowszechniania produktu innowacyjnego,
- dane pozyskane w trakcie wywiadów z kadrami projektu dotyczące współpracy z potencjalnymi pracodawcami.

Przedmiotem ewaluacji było zbadanie obszarów, które dotyczą bezpośrednio celu głównego projektu tj.:

Wzrost skuteczności instytucji integracji społecznej w aktywizacji niepracujących osób niepełnosprawnych poprzez wypracowanie modelu funkcjonowania zdalnego systemu

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

szkoleń wspierających aktywizację osób niewidomych i niedowidzących do 30.09.2014 r. na Dolnym Śląsku.

oraz celów szczegółowych projektu tj.:

- Zwiększenie dostępu do zatrudnienia 15 os. niewidomych i niedowidzących spełniających kryteria grupy odbiorców, poprzez opracowanie modelu funkcjonowania szkoleń zdalnych wspierających ich aktywizację, w okresie od 02.2012 r. do 30.09.2014 r., na Dolnym Śląsku.
- Zwiększenie potencjału oferty ośrodków pomocy społecznej w zakresie aktywizacji niepracujących osób niewidzących i niedowidzących z Dolnego Śląska poprzez udostępnienie nowego narzędzia – modelu szkoleń zdalnych wspierających ich aktywizację, w okresie od 02.2012 r. do 30.09.2014 r., na Dolnym Śląsku.

Przedmiotem badań ewaluacyjnych była w szczególności ocena drugiego etapu tworzenia modelu platformy e-learningowej (etap testowania trwający od 10.2012 r. do 02.2014 r.), zawierająca się w:

- ocenie przeprowadzonego procesu testowania,
- ocenie wyników procesu testowania,
- ocenie efektów wdrożenia innowacji.

2. OBSZARY EWALUACJI

Prowadzona ewaluacja zewnętrzna obejmowała zgodność podejmowanych działań z założonymi w projekcie celami (cel główny, cele szczegółowe projektu). Ewaluacja prowadzona była z uwzględnieniem kwestii związanych z:

- ewaluacją finansową, która pozwoliła ocenić zasadność poniesionych kosztów w odniesieniu do przyjętych celów i zadań zaplanowanych w harmonogramie,
- ewaluacją jakościową, która odnosi się do rzetelności przeprowadzonych w ramach projektu działań, badań i realizacji, pozwala zweryfikować zgodność z zakładanymi we wniosku kryteriami technicznymi oraz pozwala na ocenę poziomu przygotowania narzędzi,
- ewaluacją merytoryczną, której zadaniem była ocena wartości badań w pierwszym i drugim etapie projektu, zgodność utworzonych narzędzi z wynikami etapu badawczego, ich zawartość merytoryczną, poddany badaniom był proces testowania – użyte metody i narzędzia, kursy umieszczone na platformie e-learningowej były analizowane zgodnie z zaleceniem stosowania modelu CIPP¹ w odniesieniu do 4 komponentów:

- **kontekstu** (*context evaluation*) – opis i analiza kontekstu projektu, ocena potrzeb (odbiorców i użytkowników) i celów oraz tego, czy proponowane rozwiązania są odpowiednio dobrane do potrzeb, co w konsekwencji pomaga w podjęciu decyzji dotyczących planowania,
- **wkładu** (*input evaluation*) – opis nakładów, zasobów i źródeł projektu, porównanie jak projekt może działać w porównaniu z innymi podejmowanymi przez inne instytucje działaniami, analiza spodziewanych korzyści i kosztów, analiza planowanego kształtu projektu, analiza alternatywnych strategii i procedur, co w konsekwencji pomaga w podjęciu decyzji związanych ze strukturą przygotowanego projektu,
- **procesu** (*process evaluation*) – analiza wdrażania projektu (zgodnie z planem, zgodnie z prawem i etyką itp.) analiza zaburzeń i defektów oraz możliwych sposobów ich naprawy, co w konsekwencji pomaga podjąć decyzje dotyczące realizacji projektu,

¹ K. Olejniczak, *Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Studium ewaluacji średniookresowych INTERREG III*, Warszawa 2008.

- **produktu** (*product evaluation*) – analiza ogólnych i specyficznych efektów/skutków projektu, mierzenie spodziewanych i niespodziewanych wyników, wycena efektów projektu, wycena efektywności kosztowej; na ten obszar ewaluacji zewnętrznej będzie położony szczególny nacisk w raporcie, gdyż w odniesieniu do ewaluacji zewnętrznej, która w tym przypadku ma również charakter ewaluacji podsumowującej, informacje o wynikach i wadze projektu mogą mieć znaczenie w kontekście jego kontynuowania.

Identyfikacja efektów zastosowania innowacji na szerszą skalę z punktu widzenia jej użytkowania została przeprowadzona poprzez analizę sprawdzającą czy platforma zapewnia możliwość multiplikowania oraz wykorzystywania kursów przez użytkowników zewnętrznych, nieobjętych etapem testowania. Zostało także sprawdzone czy platforma jest wyposażona w odpowiednie instrukcje i narzędzia pozwalające uruchomić platformę bliźniaczą – klon.

3. KRYTERIA OCENY

Ewaluacja zewnętrzna projektu prowadzona była w oparciu o kryteria wypracowane w ramach Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) przez Komitet Pomocy Rozwojowej (Development Assistance Committee - DAC)². Dookreślone przez DAC pięć kluczowych dla procesu ewaluacji kryteriów: trafność, skuteczność, wydajność, wpływ, trwałość, zastosowano w trakcie przeprowadzania procesu oceny zewnętrznej projektu.

Kryterium trafności (*relevance*) – kryterium to dotyczy zgodności stawianych celów z potrzebami grupy beneficjentów, pozwala ocenić stopień spójności celów z potrzebami odbiorców (ON) oraz użytkowników (IIS) oraz adekwatność tych celów do przyjętych w projekcie założeń. Określa się tutaj stopień, w jakim działalność podjęta w ramach projektu jest dostosowana do priorytetów i strategii grupy docelowej. W ocenie trafności projektu wzięto pod uwagę następujące kwestie:

- W jakim stopniu cele projektu są nadal aktualne?
- Czy działania i rezultaty projektu są zgodne z celem głównym i sprzyjają jego osiągnięciu?
- Czy działania i rezultaty projektu są zgodne z założonymi obszarami wpływu i skutkami?

Kryterium skuteczności (*effectiveness*) – kryterium to dotyczy zgodności przyjętych na etapie przygotowawczym planów działań z ich realizacją, jest to sposób pomiaru stopnia, w jakim działalność podjęta w projekcie prowadzi do założonych celów. W ocenie skuteczności projektu wzięto pod uwagę następujące kwestie:

- W jakim stopniu zostały osiągnięte cele (cel główny i cele szczegółowe)?
- Jakimi były główne czynniki mające wpływ na osiągnięcie lub brak realizacji celów?

Kryterium wydajności (*efficiency*) – kryterium to dotyczy zgodności zaplanowanych aktywności z ich wykonaniem, pozwala mówiąc inaczej określić wydajność podjętych działań. Miarą wydajności jest porównanie rezultatów projektu – zarówno jakościowych, jak i ilościowych – w stosunku do poniesionych nakładów. To określenie gospodarności projektu,

² OECD Development Assistance Committee, *Principles for Evaluation of Development Assistance*, Paris 1991.

które oznaczają, że w projekcie wykorzystuje się możliwie najmniej kosztownych elementów w celu osiągnięcia pożądanego wyniku. Zwykle wymaga porównywania alternatywnych podejść do osiągnięcia tych samych efektów, aby zobaczyć czy w projekcie zostało przyjęte najbardziej wydajne rozwiązanie. Przy ocenie wydajności projektu wzięto pod uwagę następujące kwestie:

- Czy działania były opłacalne?
- Czy cele zostały osiągnięte w terminie?
- Czy projekt był realizowany w najbardziej skuteczny sposób w porównaniu do rozwiązań alternatywnych?

Kryterium wpływu (*impact*) – kryterium to dotyczy zgodności uzyskanych efektów z deklarowanymi przez odbiorców (ON) i użytkowników (IIS) potrzebami, ewaluacji poddano zarówno pozytywne, jak i negatywne zmiany będące następstwem interwencji rozwojowej, zarówno te bezpośrednie, jak i pośrednie, te zamierzone, jak i niezamierzone. Przy ocenie wpływu projektu wzięto pod uwagę następujące kwestie:

- Jakie są rezultaty projektu w odniesieniu zarówno do ON, jak i IIS?
- Jakie są faktyczne rezultaty udziału w projekcie dla jego beneficjentów?
- Ile osób zostało włączonych w krąg osób zaangażowanych w ramach realizacji projektu?

Kryterium trwałości (*sustainability*) – kryterium to dotyczy oddziaływania projektu po jego zakończeniu w myśl zasady zrównoważonego rozwoju, pozwala ocenić stopień trwałości efektów realizacji projektu, dotyczy to odpowiedzi na pytanie: czy korzyści z działalności prowadzonej w ramach projektu utrzymają się po wycofaniu finansowania zewnętrznego? Przy ocenie trwałości projektu wzięto pod uwagę następujące kwestie:

- W jakim stopniu korzyści z projektu utrzymają się po zaprzestaniu finansowania przez grantodawcę?
- Jakie są główne czynniki, które mają wpływ na osiągnięcie lub nie trwałości projektu?

W ramach prowadzonej ewaluacji zewnętrznej uwzględniono również następujące czynniki:

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Zaangażowanie grup docelowych (*empowerment*) – w tworzenie narzędzi badawczych, zgodnie z zasadą *empowermentu*, włączeni byli przedstawiciele każdej z grup biorących udział w badaniu poprzez pilotaż narzędzi badawczych oraz uwzględnienie uwag przy generowaniu ostatecznych wersji narzędzi badawczych,
- Multiplikowalność (czyli powtarzalność), powiązana z możliwością upowszechniania produktu finalnego,
- Dostępność produktu finalnego,
- Jakość produktu finalnego.

4. OPIS ZASTOSOWANYCH METOD BADAWCZYCH ORAZ CHARAKTERYSTYKA BADANEJ PRÓBY

Ewaluacja zewnętrzna projektu w zakresie oceny przeprowadzonego procesu testowania, oceny wyników procesu testowania oraz oceny efektów wdrożenia innowacji została przeprowadzona z wykorzystaniem zarówno ilościowych, jak i jakościowych metod badawczych. Zastosowano techniki włączające wykonawców (kadra projektu), odbiorców projektu (ON) oraz użytkowników projektu (IIS) w proces pozyskiwania danych do analizy – ankiety, wywiady pogłębione oraz technikę *desk research* w odniesieniu do analizy materiałów zastanych (wykaz dokumentów poniżej). Został również opracowany arkusz analizy strony www projektu, który był wykorzystywany do oceny platformy internetowej oraz kursów zawartych na platformie.

Wykaz dokumentów analizowanych w ramach *desk research*:

- I Raport kwartalny z ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, marzec 2013 r.
- II Raport kwartalny z ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, czerwiec 2013 r.
- III Raport kwartalny z ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, wrzesień 2013 r.
- IV Raport kwartalny z ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, listopad 2013 r.
- Notatka ze spotkania roboczego Zespołu Ekspertów nt. III Raportu kwartalnego z ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, Wrocław, 20.09.2013 r.
- Notatka ze spotkania roboczego Zespołu Ekspertów nt. IV Raportu kwartalnego z ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, Wrocław, 29.11.2013 r.
- Notatka ze spotkania roboczego Zespołu Ekspertów nt. Raportu otwarcia z ewaluacji testowania produktu finalnego w ramach ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, Wrocław, 17.01.2014 r.

- Notatka ze spotkania roboczego Zespołu Ekspertów nt. Raportu końcowego z ewaluacji testowania produktu finalnego w ramach ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, Wrocław, 12.03.2014 r.

- Plan ewaluacji testowania produktu w ramach ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap analizy rzeczywistych efektów testowanego produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu, grudzień 2012 r.

- I Aktualizacja Planu ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, czerwiec 2013 r.

- II Aktualizacja Planu ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, październik 2013 r.

- Plan ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap testowania produktu finalnego, grudzień 2013 r.

- Raport otwarcia z ewaluacji testowania produktu w ramach ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap analizy rzeczywistych efektów testowanego produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu, styczeń 2014 r.

- Raport końcowy z ewaluacji testowania produktu w ramach ewaluacji wewnętrznej projektu innowacyjnego „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” – etap analizy rzeczywistych efektów testowanego produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu, marzec 2014 r.

- Zestawienie finansowe dotyczące realizacji drugiego etapu projektu

- Strategia wdrażania produktu finalnego modelu funkcjonowania zdalnego systemu szkoleń wspierających aktywizację osób niewidomych i niedowidzących

- Strategia wdrażania projektu innowacyjnego testującego i jej ocena – zalecenia krajowej instytucji wspomagającej, Warszawa, styczeń 2012 r.

- Arkusz przeglądu okresowego projektu innowacyjnego, 22.11.2013 r.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Zestawienie czasu logowań na platformę
- Instrukcja obsługi platformy E-learningowej Nowa Perspektywa
- Zestaw materiałów informacyjnych przekazywanych odbiorcom (ON) i użytkownikom (IIS) w ramach realizacji strategii upowszechniania

Badania w ramach sondażu diagnostycznego przeprowadzono wśród odbiorców produktu innowacyjnego (ON), użytkowników produktu finalnego (IIS). Przeprowadzono również wywiady z kadrą projektu (Kierownik projektu, Asystentka kierownika projektu, Specjalistka ds. rozliczeń i monitoringu, Koordynator upowszechniania i mainstreamingu, Koordynator badań, testowania i ewaluacji).

Próbę badawczą dla ewaluacji zewnętrznej projektu w zakresie grupy odbiorców (ON) stanowiło 9 osób uczestniczących w kursach e-learningowych, zaangażowanych w proces testowania produktu finalnego z terenu Dolnego Śląska. Ankieta została przekazana do wszystkich odbiorców projektu (15 osób). Otrzymano odpowiedzi od 9 osób. Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca sytuację społeczno-demograficzną ON uczestniczących w badaniach.

Tabela 1. Charakterystyka społeczno-demograficzna badanej zbiorowości, N=9

Lp.	Płeć	Wiek	Wykształcenie	Miejsce zamieszkania	Nieaktywność zawodowa
1.	mężczyzna	33	wyższe, niepełne	miasto, od 250 do 500 tys.	powyżej roku do trzech lat
2.	mężczyzna	25	średnie	miasto do 50 tys.	do pół roku
3.	kobieta	30	magisterskie	miasto powyżej 500 tys.	między pół roku a rokiem
4.	kobieta	27	licencjackie	miasto powyżej 500 tys.	powyżej roku do trzech lat
5.	kobieta	31	średnie	wieś	powyżej trzech lat
6.	mężczyzna	BD ³	licencjackie	miasto powyżej 500 tys.	między pół roku a rokiem
7.	kobieta	27	magisterskie	miasto powyżej 500 tys.	między pół roku a rokiem
8.	mężczyzna	29	magisterskie	miasto, od 250 do 500 tys.	między pół roku a rokiem
9.	kobieta	25	średnie	BD	jestem osobą uczącą się/studującą

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Ankiety zostały wypełnione przez:

- 5 kobiet i 4 mężczyzn,
- osoby w przedziale wiekowym pomiędzy 25 a 33 rokiem życia,
- 3 osoby posiadające wykształcenie średnie, 2 osoby posiadające wykształcenie licencjackie, 4 osoby posiadające wykształcenie magisterskie (w tym niepełne),
- 1 osobę zamieszkującą wieś, 1 osobę zamieszkującą miasto do 50 tys. mieszkańców, 2 osoby zamieszkujące miasto od 250 do 500 tys. mieszkańców, 4 osób zamieszkujących miasto powyżej 500 tys. mieszkańców,
- 1 osobę studiującą, 1 osobę nieaktywną zawodowo do pół roku, 4 osoby nieaktywne zawodowo między pół roku a rokiem, 2 osoby nieaktywne zawodowo powyżej roku do trzech lat, 1 osobę nieaktywną zawodowo powyżej trzech lat.

³ W raporcie skrót BD oznacza brak danych.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Próbę badawczą dla ewaluacji zewnętrznej projektu w zakresie grupy użytkowników (IIS) stanowiło 9 osób zaangażowanych w proces testowania produktu finalnego z terenu Dolnego Śląska. Ankieta została przekazana do wszystkich użytkowników projektu (10 IIS). Otrzymano odpowiedzi od 9 osób. Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca sytuację społeczno-demograficzną osób uczestniczących w badaniach.

Tabela 2. Charakterystyka społeczno-demograficzna badanej zbiorowości (N=9)

Lp.	Płeć	Wiek	Wykształcenie	Reprezentowana instytucja
1.	kobieta	34	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
2.	kobieta	32	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
3.	mężczyzna	30	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
4.	kobieta	34	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
5.	kobieta	43	magisterskie	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
6.	kobieta	55	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
7.	kobieta	55	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
8.	kobieta	46	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej
9.	kobieta	29	magisterskie	Ośrodek Pomocy Społecznej

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Ankiety zostały wypełnione przez:

- 8 kobiet i 1 mężczyznę,
- osoby w przedziale wiekowym pomiędzy 29 a 46 rokiem życia,
- 9 osób posiadających wykształcenie magisterskie,
- 8 osób reprezentujących Ośrodki Pomocy Społecznej (OPS) i 1 osobę reprezentującą Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR).

Wykorzystanie opracowanych w ramach ewaluacji zewnętrznej narzędzi zostało poprzedzone ich pilotażem (zgodnie z zasadą *empowermentu*), po którym narzędzia zostały stosownie zmodyfikowane. Wskazane w badaniach ewaluacji zewnętrznej obszary analizy były dobrane tak, by nie dublowały informacji pozyskanych w ramach procesu ewaluacji wewnętrznej.

Badania przeprowadzono w terminie od stycznia do marca 2014 roku.

5. PREZENTACJA WYNIKÓW

Poddany ewaluacji zewnętrznej projekt realizowany jest przez Fundację Widzialni w partnerstwie z Fundacją Imago i Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej w okresie od 1 lutego 2012 r. do 30 września 2014 r. W ramach projektu wyodrębniono cztery etapy tworzenia modelu platformy e-learningowej:

1. Etap diagnozy i opracowania wstępnej wersji produktu finalnego wraz ze strategią wdrażania produktu.
2. Etap testowania modelu funkcjonowania platformy e-learningowej.
3. Etap analizy rzeczywistych efektów testowanego produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu.
4. Etap upowszechniania modelu i mainstreamingu.

Zaprezentowane w tej części raportu wyniki ewaluacji zewnętrznej dotyczą, zgodnie z dookreślonym przedmiotem ewaluacji, drugiego etapu tworzenia platformy e-learningowej (etap testowania modelu funkcjonowania platformy e-learningowej), na którą w założeniach projektowych składają się dwie fazy:

- pierwsza faza testowania – wyłonienie grupy odbiorców i użytkowników, którzy będą konsultować i weryfikować funkcjonalność platformy e-learningowej,
- druga faza testowania – po opracowaniu scenariuszy szkoleniowych i uruchomieniu platformy, uczestnicy będą podnosić swoje kompetencje z wykorzystaniem szkoleń zdalnych, w dwóch blokach:

- blok podstawowy (wchodzenie na rynek pracy – tworzenie CV, rozmowa rekrutacyjne, itp.),
- blok specjalistyczny (szkolenia wynikające z przeprowadzonych na pierwszym etapie projektu badań dotyczących potrzeb szkoleniowych).

Na tym etapie projektu weryfikacji podlegała skuteczność portalu w zwiększaniu zatrudnienia grupy odbiorców, możliwości i ograniczenia techniczne portalu oraz to, w jakim stopniu

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

model wpływa na skuteczności oferty instytucji integracji społecznej w aktywizacji jej klientów.

Biorąc po uwagę **pierwszą fazę testowania** – czyli wyłonienie grupy odbiorców (ON) i użytkowników (IIS), którzy będą konsultować i weryfikować funkcjonalność platformy e-learningowej, ważnym z punktu widzenia kryterium **skuteczności** oraz **wydajności** są działania ukierunkowane na upowszechnienie informacji o projekcie.

W ramach badań ewaluacyjnych⁴ uzyskano informacje dotyczące przyjętej w ramach projektu strategii upowszechniania.

„Działania upowszechniające w projekcie mają na celu promowanie innowacyjnego modelu aktywizacji zawodowej osób niewidomych i niedowidzących poprzez dotarcie do potencjalnych użytkowników i odbiorców oraz otoczenia społecznego tj. rodzin osób niewidomych/niedowidzących, osób decyzyjnych, organizacji pozarządowych, instytucji rynku pracy, pracodawców oraz osób zaangażowanych w szeroko rozumianą politykę społeczną. W ramach strategii upowszechniania zaplanowano realizację działań podczas 3 faz projektu uwzględniające różne kanały komunikacyjne i formy przekazu informacji:

1. Działania upowszechniające w fazie pogłębionej diagnozy i opracowania wstępnej wersji produktu finalnego:
  - wydruk 350 ulotek i 100 plakatów – rozpowszechnienie wśród instytucji pomocy społecznej na terenie Dolnego Śląska,
  - prowadzenie strony projektu – www.nowaperspektywa.org wraz z forum – promowanie w grupie odbiorców i użytkowników projektu idei platformy e-learningowej skierowanej do osób niewidomych i niedowidzących,
  - zamieszczenie informacji nt. projektu i zaproszenia do udziału w konsultacjach społecznych na stronie internetowej Polskiego Związku Niewidomych,
  - rozmowy telefoniczne z przedstawicielami OPS, ZAZ, pracodawcami, z osobami niewidomymi i niedowidzącymi (ok. 150 rozmów) – prezentacja informacji o projekcie,
  - przeprowadzenie spotkania z przedstawicielami PZN Okręg Dolnośląski,

⁴ Zamieszczone w raporcie informacje dotyczące upowszechniania pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z kadrą projektu.

- udział w 3 konferencjach/seminariach z zakresu wsparcia osób niepełnosprawnych – prezentacja informacji o założeniach projektu.

Tabela 3. Szczegółowy opis działań upowszechniających w fazie pogłębionej diagnozy i opracowania wstępnej wersji produktu finalnego

Lp.	Działanie	Dokument weryfikujący działanie
1.	wydruk 350 ulotek i 100 plakatów – rozpowszechnienie wśród instytucji pomocy społecznej na terenie Dolnego Śląska	faktura VAT, zestawienie przekazanych materiałów promocyjno-informacyjnych
2.	prowadzenie strony projektu www.nowaperspektywa.org wraz z forum – promowanie w grupie odbiorców i użytkowników projektu idei platformy E-learnigowej skierowanej do osób niewidomych i niedowidzących	http://nowaperspektywa.org/main.php
3.	zamieszczenie informacji nt. projektu i zaproszenia do udziału w konsultacjach społecznych na stronie internetowej Polskiego Związku Niewidomych	Wydruk ze strony internetowej www.dolnoslaski.pzn.org.pl z dnia 05.04.2012
4.	rozmowy telefoniczne z przedstawicielami OPS, ZAZ, pracodawcami, z osobami niewidomymi i niedowidzącymi (ok. 150 rozmów) – prezentacja informacji o projekcie	Zestawienie przeprowadzonych rozmów informacyjnych.
5.	przeprowadzenie spotkania z przedstawicielami PZN Okręg Dolnośląski	Potwierdzenie przeprowadzenia spotkania z dnia 28.03.2012r. z dyrekcją PZN
6.	udział w 3 konferencjach/seminariach z zakresu wsparcia osób niepełnosprawnych – prezentacja informacji o założeniach projektu	1. "Wszyscy mieszkańcy Nadodrza" - Infopunkt Nadodrza, Łokietka 5 Wrocław, 13 lipca 2012 r. Seminarium poświęcone tematyce osób z niepełnosprawnością z terenu Nadodrza 2. Konferencja poświęcona problematyce integracji społecznej i zawodowej osób

		niepełnosprawnych, organizator Fundacja Edukacji Europejskiej, 2-3 kwietnia 2012r. Wałbrzych. 3. Konferencja „Zatrudnienie wspomagane – (nowy) model aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami” – Fundacja Eudajmonia, Wrocław, 17 kwietnia 2012 r.

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

2. „Działania upowszechniające w fazie testowania oraz analizy rzeczywistych efektów testowania produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu finalnego:
  - organizacja konferencji otwierającej etap testowania dla 80 osób – uczestnicy to m.in.: przedstawiciele odbiorców i użytkowników, przedstawiciele NGO i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, instytucji rynku pracy, przedstawiciele pracodawców, lokalnych władz, otoczenie społeczne,
  - wydruk 1150 ulotek i 350 plakatów – rozpowszechnienie wśród instytucji pomocy społecznej na terenie Dolnego Śląska oraz wśród NGO i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, instytucji rynku pracy, pracodawców,
  - prowadzenie strony projektu – www.nowaperspektywa.org wraz z forum – promowanie w grupie odbiorców i użytkowników projektu idei platformy e-learningowej skierowanej do osób niewidomych i niedowidzących,
  - założenie i prowadzenie profili projektu na portalach społecznościowych,
  - zamieszczenie aktualnej informacji nt. platformy e-learningowej i zaproszenia do udziału w fazie testowania na stronie internetowej Polskiego Związku Niewidomych oraz na portalach społecznościowych i tematycznych (min. 3 portale),
  - organizacja 20 spotkań z przedstawicielami instytucji integracji społecznej z Dolnego Śląska w celu potencjalnego rozszerzenia grupy użytkowników i zapewnienia trwałości wypracowanego narzędzia,
  - wysyłka min. 300 e-maili do instytucji integracji społecznej, osób niewidomych i niedowidzących, pracodawców, organizacji pozarządowych i instytucji wspierających osoby niepełnosprawne z informacją o projekcie i rozwiązaniach

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

technologicznych umożliwiających zdalne wsparcie szkoleniowe dla osób niewidomych i niedowidzących”.

Tabela 4. Szczegółowy opis działań upowszechniających w fazie testowania oraz analizy rzeczywistych efektów testowania produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu finalnego

Lp.	Działanie	Dokument weryfikujący działanie
1.	organizacja konferencji otwierającej etap testowania dla 80 osób – uczestnicy to m. in.: przedstawiciele odbiorców i użytkowników, przedstawiciele NGO i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, instytucji rynku pracy, przedstawiciele pracodawców, lokalnych władz, otoczenie społeczne	Lista obecności, dokumentacja fotograficzna.
2.	wydruk 1150 ulotek i 350 plakatów – rozpowszechnienie wśród instytucji pomocy społecznej na terenie Dolnego Śląska oraz wśród NGO i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, instytucji rynku pracy, pracodawców	Faktury VAT, lista wysyłkowa z dnia 10.05.2013, listy intencyjne z instytucjami biorącymi udział w testowaniu produktu. W związku z większą skutecznością oraz większym zapotrzebowaniem ze strony IPS wydruk ok. 1800 ulotek.
3.	prorowadzenie strony projektu – www.nowaperspektywa.org wraz z forum – promowanie w grupie odbiorców i użytkowników projektu idei platformy e-learningowej skierowanej do osób niewidomych i niedowidzących	http://nowaperspektywa.org/main.php
4.	zamieszczenie aktualnej informacji nt. platformy e-learningowej i zaproszenia do udziału w fazie testowania na stronie internetowej Polskiego Związku Niewidomych oraz na portalach społecznościowych i	Wydruki ze stron internetowych: • www.dolnoslaski.pzn.org.pl • www.inwestycjawkadry.pl • www.facebook.com

	tematycznych (min. 3 portale)	• www.cowregionie.pl • www.praca.hiperoloszenia.pl • www.olx.pl • www.nasz-wroclaw.pl • www.wroclaw.pl • www.wroclaw.ngo.pl • www.employers.indeed.com • www.wroclaw.lento.pl • www.ipon.pl • www.kson.pl • www.gumtree.pl
5.	organizacja 20 spotkań z przedstawicielami instytucji integracji społecznej z Dolnego Śląska w celu potencjalnego rozszerzenia grupy użytkowników i zapewnienia trwałości wypracowanego narzędzia	Delegacje, listy intencyjne z instytucjami biorącymi udział w testowaniu produktu, potwierdzenia przeprowadzonych spotkań.
6.	spotkania informacyjno-promujące z młodzieżą gimnazjalną i licealną w Dolnośląskim Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 13 dla Niewidomych i Słabowidzących we Wrocławiu – cztery spotkania z młodzieżą, na każdym spotkaniu ok. 30 wychowanków OSW, spotkania w wymiarze jednej godziny lekcyjnej	Dokumentacja fotograficzna.
7.	wysyłka min. 300 e-maili do instytucji integracji społecznej, osób niewidomych i niedowidzących, pracodawców, organizacji pozarządowych i instytucji wspierających osoby niepełnosprawne z informacją o projekcie i rozwiązaniach technologicznych umożliwiających zdalne wsparcie szkoleniowe dla osób niewidomych i niedowidzących.	Wydruki z poczty elektronicznej.

8.	2 spotkania z zarządem Dolnośląskiego Okręgu PZN	Potwierdzenie przeprowadzonych spotkań.

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Katalog sposobów upowszechniania wersji finalnej produktu zaprezentowany przez kadrę projektu jest rozbudowany i jego wykorzystanie pozwala na dotarcie do szerokiego grona odbiorców i użytkowników. Wśród metod wskazanych uwzględniono zarówno kanał elektroniczny, jak i tradycyjne metody docierania do grup docelowych (plakaty, ulotki, organizacja konferencji, spotkania indywidualne).

Warto w odniesieniu do oceny realizacji projektu pod względem kryteriów ewaluacyjnych przyrzeć się opiniom beneficjentów na temat form upowszechniania informacji o projekcie.

Odbiorcy produktu finalnego zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące źródła informacji o projekcie oraz preferowanej drogi otrzymywania informacji. W tabelach 5. i 6. zostało zaprezentowane zestawienie uzyskanych odpowiedzi.

Tabela 5. Informowanie o projekcie – opinie odbiorców (ON), N=9

Lp.	W jaki sposób został Pan/i poinformowany/a o projekcie innowacyjnym „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”?	Jak chciał/a/by Pan/i być informowany/a w przyszłości o podobnych inicjatywach? Prosimy poniżej wpisać preferowane źródło informacji.
1.	telefon z Fundacji Widzialni, którzy zaproponowali mi udział w projekcie	Najlepszym i najbardziej trafnym jest telewizja i radio, i oczywiście Internet. Drugim rozwiązaniem może być promocja platformy przez urzędy pracy, MOPS-y i tego typu instytucje.
2.	z informacji od znajomych	drogą e-mailową
3.	z informacji od znajomych	drogą e-mailową
4.	strona internetowa poświęcona problematyce niepełnosprawności	Informacja powinna być dostępna w środowisku osób niepełnosprawnych, na portalach, poprzez PZN.
5.	od kolegi ze stażu	drogą e-mailową
6.	drogą e-mailową	drogą e-mailową
7.	z informacji od znajomych	drogą e-mailową
8.	telefonicznie	telefonicznie
9.	telefonicznie	drogą e-mailową

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Tabela 6. Informowanie o projekcie – opinie użytkowników (IIS), N=9

Lp.	W jaki sposób został Pan/i poinformowany/a o projekcie innowacyjnym „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”?	Jak chciał/a/by Pan/i być informowany/a w przyszłości o podobnych inicjatywach? Prosimy poniżej wpisać preferowane źródło informacji.
1.	przedstawiciel Fundacji Imago	drogą e-mailową
2.	przedstawiciel Fundacji Imago	drogą e-mailową
3.	przedstawiciel Fundacji Imago	drogą e-mailową, telefonicznie
4.	telefonicznie	drogą e-mailową, telefonicznie, osobiście
5.	drogą e-mailową	drogą e-mailową
6.	osobiście na spotkaniu z przedstawicielem organizacji i drogą e-mailową	telefonicznie lub drogą e-mailową

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

7.	drogą e-mailową	drogą e - mailową
8.	na konferencji w Mieroszowie	drogą e-mailową
9.	drogą e-mailową	reklama w gazecie

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Odnosząc się do opinii samych zainteresowanych uzyskanych w drodze badań ewaluacji zewnętrznej warto uzupełnić wskazany powyżej katalog o media takie jak: radio, w tym rozgłośnie lokalne oraz lokalną telewizję, czy też lokalną prasę. Informacje o projekcie zostały umieszczone również na portalu <http://www.tyflopodcast.net>⁵. Jak wynika z danych uzyskanych w trakcie wywiadów przeprowadzonych z kadrą projektu, materiał został pobrany ok. 600 razy, co może wskazywać na duże zainteresowanie projektem oraz na to, iż to źródło pozyskiwania informacji jest użyteczne dla osób z niepełnosprawnością wzroku, stąd wyżej wskazana w tym akapicie rekomendacja ma swoje uzasadnienie.

Wśród opinii zarówno w grupie odbiorców, jak i użytkowników dominuje przekaz drogą e-mailową, nawet jeśli przedstawiciele użytkowników w początkowej wersji byli informowani o projekcie bezpośrednio przez realizatorów czy też drogą telefoniczną. Przedstawiciele IIS mogą oczekiwać propozycji przesłanych na adres e-mail, z których będą mogli skorzystać w dowolnym dla siebie czasie. Specyfika pracy instytucji integracji społecznej wymaga dokonywania wyboru rodzaju pracy w zależności od aktualnej sytuacji. Przedstawiciele tych instytucji najprawdopodobniej wolą zapoznać się z ofertą współpracy by zareagować na nią we właściwym dla siebie czasie, stąd preferowany kontakt e-mailowy.

Jako dodatkową rekomendację, można zalecić tworzenie baz adresów e-mailowych osób zainteresowanych podobnymi projektami, pozwoli to na budowanie społeczności wymieniającej się interesującymi informacjami. Dobrym pomysłem byłoby też skorzystanie z mediów społecznościowych, rozreklamowanie platformy e-learningowej zarówno w środowisku osób zajmujących się szkoleniami, programowaniem (ze względu na kurs programowania w języku JAVA), jak i w środowisku osób z niepełnosprawnością wzroku.

Biorąc pod uwagę fakt, iż wyniki prowadzonej ewaluacji wewnętrznej (prowadzone na początku procesu testowania – „wejście” oraz na zakończenie tego procesu – „wyjście”) wskazują, że żaden z respondentów (ON i IIS) nie wybrał ulotek/plakatów, jako źródła

⁵ <http://www.tyflopodcast.net/nowa-perspektywa-czyli-dostepny-e-learning/>, dostęp: 15.01.2013 r.

uzyskania informacji o projekcie, warto krytycznie odnieść się do tej formy upowszechniania. Wykorzystywanie plakatów i ulotek w działalności informacyjnej zawiera się w dotarciu do bezpośredniego odbiorcy/klienta reklamowanej w ten sposób oferty. W analizowanym przypadku istotną funkcją wykorzystania plakatów i ulotek byłoby docieranie do bezpośrednich odbiorców e-learningu, a nie do użytkowników, czyli instytucji integracji społecznej. IIS potrzebują w tym przypadku opisu projektu, planu szkoleń wraz ze specyfikacją – jeśli mają dane szkolenie upowszechniać przez swoje działania, czy też wskazania zysków jakie dla danej IIS wynikają z przystąpienia do projektu. Z drugiej strony, osoby z niepełnosprawnością wzroku (niewidomi i niedowidzący – jak czytamy w materiałach promujących projekt) czyli bezpośredni odbiorcy platformy, mogą skorzystać z ulotek i plakatów tylko w niewielkim zakresie. Plakaty i ulotki mogą pomóc w dotarciu do osób pozostających w najbliższym otoczeniu osób z niepełnosprawnością wzroku oraz w kontakcie z potencjalnymi pracodawcami. Wymaga to jednak tworzenia ulotek i plakatów „dedykowanych” poszczególnym grupom (odbiorcom, użytkownikom, pracodawcom).

Osoby z niepełnosprawnością wzroku, podobnie jak wcześniej omawiane IIS, wybrały drogę elektroniczną, co może mieć swoje uzasadnienie w rozwoju nowych technologii i rodzaju niepełnosprawności. Obecnie komputery i Internet, pozwalają na coraz sprawniejsze funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością wzroku w życiu codziennym. Pojawiają się rozwiązania techniczne, takie jak tablety i smartfony, dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku, stąd kontakt drogą elektroniczną z każdym rokiem będzie coraz sprawniejszy i bardziej powszechny. Jako rekomendację dla IIS można by zalecić tworzenie baz adresowych ON i zachęcanie ich do aktywności własnej.

Atutem platformy jest jego bezpłatny charakter, co ma szczególne znaczenie dla osób nieaktywnych zawodowo i obciążonych dodatkowo kosztami związanymi z niepełnosprawnością. Pomimo braku opłat, platforma posiada rozbudowaną formułę kursów, oferując łącznie kilkaset godzin szkoleń, o zróżnicowanej tematyce. Kursy obejmują zarówno zagadnienia związane z tzw. umiejętnościami miękkimi (np. Jak profesjonalnie prezentować się na rynku pracy?, Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy?) oraz szkolenia dające ukierunkowaną, sprofilowaną wiedzę i umiejętności (np. Skuteczna windykacja należności, Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA).

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dodatkową rekomendacją w ramach prowadzenia działań upowszechniających jest skierowanie oferty bezpośrednio do osób kończących edukację czy to na poziomie szkół ponadgimnazjalnych (uczniowie ostatnich klas), czy też szkół wyższych (studenci trzeciego roku studiów licencjackich oraz drugiego roku studiów magisterskich). Biorąc pod uwagę dane dotyczące aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością wzroku⁶ warto uwagi jest podejmowanie działań profilaktycznych, zapobiegających wykluczaniu osób z tej grupy z otwartego rynku pracy. Udział w proponowanych na platformie kursach wpisuje się w obszar działań o charakterze rehabilitacji zawodowej i społecznej.

Nawiązanie współpracy z osobami mającymi na co dzień kontakt z uczniami/studentami – mogą to być wychowawcy klas, pedagodzy szkolni oraz osoby pełniące funkcję pełnomocników rektora ds. osób z niepełnosprawnością – może stać się długofalową strategią sprzyjającą upowszechnianiu produktu innowacyjnego, jakim jest platforma e-learningowa. Funkcjonujące w większości uczelni wyższych jednostki odpowiedzialne za wsparcie studentów z niepełnosprawnością mogą stać się podmiotami, które nie tylko przekazują informację o możliwości uczestniczenia w kursach, ale również mogą motywować studentów do podjęcia aktywności w tym zakresie. Podobnie rzecz się ma na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, w których uczące się osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą w kontakcie z pedagogami szkolnymi czy też wychowawcami klas pracować nad programowaniem swojej przyszłości zawodowej. Bezpośredni kontakt na styku osoby pracujące w jednostkach wspierających uczniów/studentów z niepełnosprawnością – student, tworzą szerszy wachlarz możliwości kontaktu, ze szczególnym uwzględnieniem komunikacji bezpośredniej. Osoby z niepełnosprawnością wzroku mają często tendencję do zamykania się w bezpiecznym środowisku i unikania kontaktów interpersonalnych. W szczególności idea e-learningu pasuje do środowiska szkoły i wyższej uczelni. Uczeń/student może łączyć naukę przewidzianą przez szkołę z dodatkowym doskonaleniem zawodowym i przygotowaniem do podjęcia pracy. Szkoły i uczelnie wyższe dysponują także często lepszym zapleczem

⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2013*, Warszawa 2014 r.; A. Woźniak-Szymańska, E. Oleksiak, *Aktywizacja osób niewidomych i słabowidzących poprzez zatrudnianie wspomagane*, [w:] *Zatrudnienie wspomagane. Materiały konferencyjne*, (red.) K. Boguszevska, M. Dunaj, R. Dziurla, M. Fiedorowicz, T. Majewski, E. Oleksiak, A. Rymsza, A. Woźniak-Szymańska, M. Zakrzewska, Warszawa 2011, s. 53-58.

technicznym do prowadzenia działalności nauczania na odległość. Szkoły i uczelnie wyższe mogłyby stać się obok IIS użytkownikami produktu finalnego projektu, zapewniłoby to z jednej strony bazę techniczną, a z drugiej odbiorców dla platformy e-learningowej.

Kolejny etap projektu – działania upowszechniające w fazie intensyfikacji działań upowszechniających i włączających (przewidziane w innym okresie) – jest również związany ze strategią ukierunkowaną na przekazanie informacji o produkcie innowacyjnym jak najszerszej grupie odbiorców. Zapisane są w nim:

- „opracowanie katalogu prezentującego rezultaty projektu i produkt finalny tj. model kształcenia e-learningowego (250 szt.) – rozpowszechnienie katalogu wśród łącznie 250 instytucji pomocy społecznej, organizacji i instytucji wspierających osoby niepełnosprawne, lokalnych władz,
- stworzenie wersji PDF katalogu prezentującego rezultaty projektu i produkt finalny tj. model kształcenia e-learningowego, udostępnienie katalogu na stronie www projektu,
- organizacja konferencji zamykającej projekt dla 100 osób, podczas której zaprezentowane zostaną rezultaty projektu i produkt finalny tj. model kształcenia e-learningowego – uczestnicy to m.in.: przedstawiciele odbiorców i użytkowników, przedstawiciele organizacji i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, przedstawiciele pracodawców, lokalnych władz, otoczenie społeczne,
- wydruk 1000 ulotek i 300 plakatów – rozpowszechnienie wśród instytucji pomocy społecznej, NGO i instytucji wspierających osoby niepełnosprawne na terenie Dolnego Śląska, pracodawców,
- zamieszczenie informacji nt. rezultatów projektu na stronie www Polskiego Związku Niewidomych,
- zamieszczenie informacji nt. projektu na portalach tematycznych (min. 3 portale),
- przesłanie notatek z informacją o wynikach projektu do prasy lokalnej (min. 5 gazet).
- kampania mailingowa skierowana do pracodawców mająca na celu zachęcenie ich do udziału w projekcie – umieszczania na platformie ofert oraz korzystania z bazy profili”.

Warto w związku z opisanymi wcześniej tendencjami i trendami uzupełnić zaplanowane działania o wyżej wskazane rekomendacje.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W trakcie pierwszej fazy testowania produktu nawiązano kontakt korespondencyjny z ok. 200 instytucjami integracji społecznej na terenie Dolnego Śląska, wykorzystano również drogę rozmów telefonicznych (ok. 150 rozmów z przedstawicielami IIS) oraz kontaktów osobistych z przedstawicielami IIS. Nawiązano również kontakt telefoniczny/osobisty z ok. 60 osobami z niepełnosprawnością wzroku.

Tabela 7. Wykaz instytucji integracji społecznej z terenu Dolnego Śląska, z którymi nawiązano kontakt osobisty w ramach upowszechniania projektu

Lp.	Instytucja
1.	OPS Szczawno Zdrój
2.	OPS Walim
3.	MGOPS Lubawka
4.	OPS Pieszyce
5.	OPS Niemcza
6.	OPS Mieroszów
7.	OPS Piława Górna
8.	OPS Dzierżoniów
9.	PCPR Dzierżoniów
10.	ZAZ Wrocław
11.	PCPR Wałbrzych
12.	OPS Czarny Bór
13.	OPS Głuszyca
14.	OPS Trzebnica
15.	OPS Polkowice
16..	OPS Jelenia Góra
17.	OPS Jedlina Zdrój
18.	OPS Wałbrzych
19.	GOPS Siechnice
20.	OPS Bielawa

21. OPS Boguszów Gorce

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

W ramach upowszechniania nawiązano również kontakt z instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnością. Wykaz znajduje się w tabeli 8.

Tabela 8. Wykaz instytucji zajmujących się problematyką niepełnosprawności, z którymi nawiązano kontakt osobisty w ramach upowszechniania projektu

Lp.	Instytucja
1.	Fundacja Twoje Nowe Możliwości
2.	Fundacja Katarynka
3.	Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego
4.	Fundacja Supermediafon
5.	POINT
6.	Fundacja JAJO
7.	Fundacja Spectra
8.	Manufaktura Inicjatyw Obywatelskich
9.	Agencja Rozwoju Innowacji
10.	FEE Fundacja Edukacji Europejskiej
11.	Fundacja W-skarsi
12.	Instytut Aktywnego Rozwoju
13.	Fundacja Media 3.0
14.	Eudajmonia
15.	Dolnośląski Specjalny Ośrodek Wychowawczy nr 13 dla Niewidomych i Słabowidzących we Wrocławiu
16.	Karkonoski Sejmik Osób Niepełnosprawnych
17.	Pełnomocnik ds. ON Urzędu Miejskiego Wrocławia
18.	Dolnośląskie Biura Karier

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Na zaproszenie do współpracy w ramach projektu odpowiedziało 10 instytucji integracji społecznej (17 pracowników IIS) – wykaz w tabeli 9. poniżej. Zwiększenie wskaźnika było rezultatem działań zmierzających do zrekrutowania minimum 15 użytkowników produktu. Na etapie realizacji okazało się, że większość instytucji kieruje do udziału w projekcie ok. 1-2 pracowników, przy wskaźniku 5 instytucji zaangażowanie 15 użytkowników nie byłoby możliwe, dzięki wydłużeniu etapu testowania możliwe było zaangażowanie większej liczby IIS (w sumie 10), a liczba użytkowników wzrosła do 17:

- 10 IIS (osiągnięcie wskaźnika na poziomie 200% - założono w projekcie 5 IIS), w tym 17. użytkowników;
- 17 osób z niepełnosprawnością wzroku rozpoczęło udział w projekcie (8 kobiet i 9 mężczyzn), zakończyło udział w projekcie (to znaczy ukończyło przynajmniej jeden kurs e-learningowy) 15 osób (7 kobiet i 8 mężczyzn).

Tabela 9. Instytucje integracji społecznej, które zadeklarowały współpracę w ramach realizacji projektu

Lp.	Instytucja
1.	OPS Szczawno Zdrój
2.	OPS Walim
3.	MGOPS Lubawka
4.	MGOPS Lubawka
5.	MGOPS Lubawka
6.	OPS Pieszyce
7.	OPS Niemcza
8.	OPS Niemcza
9.	OPS Mieroszów
10.	OPS Mieroszów
11.	OPS Piława Górna
12.	OPS Dzierżoniów
13.	PCPR Dzierżoniów
14.	PCPR Dzierżoniów
15.	ZAZ Wrocław

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

16.	ZAZ Wrocław
17.	ZAZ Wrocław

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Dysproporcja pomiędzy liczbą wysłanych informacji i nawiązanych bezpośrednich kontaktów, zarówno z odbiorcami (ON) – (60 osób, z którymi nawiązano kontakt, 17 osób rozpoczęło korzystanie z platformy e-learningowej, 15 osób ukończyło przynajmniej jeden kurs), jak i użytkownikami (IIS) – (kontakt korespondencyjny z ok. 200 placówkami, 10 IIS i 17 pracowników tych instytucji rozpoczęło udział w projekcie) wskazuje na potrzebę analizy przyczyn zaistniałej sytuacji.

Do najczęściej podawanych uzasadnień odmowy nawiązania współpracy wskazywanych przez potencjalnych odbiorców należało:

- brak komputera i dostępu do Internetu,
- nieumiejętność obsługi programów czytających (osoby niewidome),
- brak rekompensaty finansowej za udział w szkoleniach,
- preferowanie szkoleń stacjonarnych.

Do najczęściej podawanych uzasadnień odmowy nawiązania współpracy wskazywanych przez potencjalnych użytkowników należało:

- niedostosowana infrastruktura techniczna w IIS,
- brak wystarczającej liczby pracowników,
- niewystarczająca liczba klientów IIS spełniających kryteria udziału w projekcie,
- brak zainteresowania wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi wsparcia w pracy zawodowej.

Podsumowując działania upowszechniające w fazie testowania produktu, warto zauważyć, iż autorzy projektu podjęli działania zmierzające do szerokiego rozpowszechnienia informacji na temat projektu, a tym samym zwiększenia grupy odbiorców i użytkowników platformy e-learningowej. Warto docenić, że uruchomione zostały kanały komunikacyjne zarówno elektroniczne, jak i tradycyjne. Udział mediów masowych powinien dodatkowo zwiększyć liczbę osób, które uzyskały informacje o projekcie. Pomimo tego, jak już zostało wspomniane, odzew ze strony użytkowników i odbiorców nie był duży. Za przyczynę zjawiska można uznać tutaj to, iż e-learning jest ciągle czymś stosunkowo nowym dla szerszego grona

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

osób w naszym kraju, popularny na wyższych uczelniach (często z powodów czysto ekonomicznych) nie jest traktowany jako równie wartościowy, w porównaniu z kursem stacjonarnym. Tymczasem dla osoby z niepełnosprawnością wzroku, może to być dużo sprawniejszy, bo pozwalający na naukę we własnym tempie, sposób zdobywania wiedzy. Tym, co powinno charakteryzować dobrze przeprowadzony e-learning, to uzyskanie nowej wiedzy, umiejętności i kompetencji, a te zostały uzyskane przez odbiorców szkolenia – jak można się dowiedzieć z arkuszy ewaluacyjnych oraz wyników zbiorczych pre- i posttestów. Jak z każdą nowością, konieczne jest działanie zachęcające, propagowanie i reklama. Warto również upowszechnić (np. na platformie e-learningowej, czy w materiałach promujących dalej projekt) pozytywne oceny odbiorców (ON) korzystających z platformy, które mogą stanowić dodatkową zachętę do skorzystania z kursów.

Warto w tym miejscu zwrócić również uwagę na język stosowany na stronie projektu/platformy e-learningowej, a dokładnie jego spersonalizowanie. Jak pokazują badania⁷ określenia wskazujące na podmiot działań zachęcają do uczestnictwa w proponowanej aktywności. Rekomendacje w odniesieniu do tej kwestii dotyczą wprowadzenia na stronie projektu/platformy e-learningowej języka upodmiotowiającego, czyli np. zamiast „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”, wprowadzić „E-learning dla osób z niepełnosprawnością wzroku” gdzie wskazujemy wprost na osobę i jej podmiotowość, dodatkowo odłączając jednostkę od jej cechy („osoba z niepełnosprawnością”, zamiast „osoba niepełnosprawna”).

Biorąc pod uwagę specyfikę nauki przez Internet, wydaje się właściwą rekomendacją dla autorów projektu, by stworzyć dodatkowy kurs/poradnik, uczący korzystania z e-learningu i umieszczenie go jako pierwszego, wprowadzającego kursu do platformy.

Kolejną poruszaną w trakcie ewaluacji zewnętrznej kwestią była ocena efektywności podjętych w trakcie upowszechniania technik. Poniżej umieszczono cytaty z wypowiedzi członka kadry projektu.

---

⁷ E. Widawska, *Edukacja do równości a język dyskursu społecznego. Próba analizy na przykładzie problematyki niepełnosprawności*, [w:] *Wpływ standardów międzynarodowych na rozwój demokracji i ochronę praw człowieka*, (red.) J. Jaskiernia, tom 1, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013, s. 450-464.

„W procesie upowszechniania zastosowano liczne techniki oraz kanały informacyjne (m.in. plakaty, ulotki, ogłoszenia prasowe, kontakt bezpośredni i telefoniczny, tzw. „poczta pantoflowa”, udział w licznych konferencjach, udział w audycji radiowej). Choć wszystkie stosowane metody odegrały znaczną rolę w procesie upowszechniania to w naszej ocenie najskuteczniejsze zarówno odnośnie użytkowników, jak i odbiorców okazały się kontakty osobiste. O ile udział w konferencjach, audycji radiowej czy drukowane materiały promocyjne przyczyniły się do budowania wiarygodności oraz promocji projektu na szerszą skalę, o tyle kontakt osobisty pozwolił skierować ofertę bezpośrednio do grup docelowych i właśnie ta forma upowszechniania pozwoliła na pozyskanie do projektu największej liczby użytkowników i odbiorców.

Jeśli chodzi o nawiązanie współpracy z urzędnikami IIS to najpierw kontaktowano się telefonicznie z kierownikami/dyrektorami poszczególnych instytucji, a następnie na umówionym spotkaniu przedstawiano założenia projektu. W wypadku zainteresowania uczestnictwem w projekcie i po podpisaniu listu intencyjnego organizowane były spotkania z pracownikami, na których omawiano m.in. możliwości wykorzystania potencjału platformy w ich pracy zawodowej.

Natomiast, aby upowszechnić projekt wśród osób niewidomych i niedowidzących nawiązano współpracę z licznymi instytucjami wspierającymi te osoby. Następnie bezpośrednio w poszczególnych instytucjach organizowane były spotkania dla osób niewidomych, na których omawiano działanie i funkcje platformy oraz przedstawiano tematykę kursów. Nawiązano także współpracę z Dolnośląskim Specjalnym Ośrodkiem Wychowawczym nr 13 dla Niewidomych i Słabowidzących we Wrocławiu – gdzie zorganizowano cykl spotkań dotyczących platformy z klasami liceum ogólnokształcącego, technikum i studium policealnego oraz z opiekunami i wychowawcami.

Przyczyn kluczowego znaczenia kontaktów bezpośrednich dla upowszechniania projektu jest kilka. Po pierwsze dają możliwość bezpośredniego zwrócenia się do grup docelowych, co jest szczególnie istotnie zwłaszcza w wypadku osób niewidomych i niedowidzących, gdyż te osoby stanowią często grupę zamkniętą i charakteryzują się niską aktywnością społeczną, przez co dotarcie do nich np. wyłącznie poprzez ogłoszenia prasowe byłoby utrudnione. Ponadto na spotkaniu zarówno z użytkownikami, jak i odbiorcami można

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przekazać więcej informacji o platformie niż za pośrednictwem ulotek czy plakatów, dzięki czemu bardziej szczegółowo można przedstawić wszystkie aspekty jej funkcjonowania oraz korzyści z przystąpienia do projektu. Istotne jest również to, że uczestnicy takich spotkań mogą zadawać pytania odnośnie platformy i porozmawiać na ten temat bezpośrednio z prowadzącymi. Dodatkowo spotkania osobiste bardziej angażują osoby w nich uczestniczące, co pozwala minimalizować ryzyko, że zainteresowana osoba będzie odkładać przystąpienie do projektu w czasie. W kontekście upowszechniania nie bez znaczenia pozostaje również tzw. poczta pantoflowa, która również okazała się skutecznym narzędziem promocji, zwłaszcza w wypadku odbiorców projektu”.

Podsumowując wypowiedź członka kadry projektu warto ponownie zwrócić uwagę na wagę kontaktów bezpośrednich i podkreślić potrzebę nawiązania współpracy pomiędzy IIS, szkołami ponadgimnazjalnymi i wyższymi uczelniami, by wypełnić kryterium **trwałości** projektu.

Biorąc pod uwagę proces stereotypizacji związany z grupą odbiorców projektu (ON) ważnym jest dookreślenie działań, jakie podjęto w trakcie upowszechniania i przygotowywania partnerów (IIS oraz potencjalni pracodawcy) w celu minimalizowania ryzyka związanego z wykluczaniem osób z niepełnosprawnością z otwartego rynku pracy. W trakcie realizacji etapu testowania kadra projektu uwzględniła ten aspekt w swoich działaniach, co pomaga osiągnąć kryterium **wplywu**: „Sama idea platformy przyczynia się do przełamywania stereotypowego postrzegania osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Po pierwsze część kursów obejmuje wiedzę specjalistyczną i wymaga od odbiorców dużego zaangażowania, co z kolei pokazuje, że osoby niepełnosprawne chcą poszerzać swoje kompetencje i inwestować w swoje życie zawodowe, dzięki czemu są wartościowymi pracownikami. Co ważne często to osoby niepełnosprawne wierzą w stereotypy i same niesłusznie uważają się za gorszych pracowników, dlatego też kursy podstawowe dotyczące poszukiwania pracy zawierają przekaz przełamujący negatywny obraz osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Ponadto na platformie zamieszczono savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi, a także poradnik dla pracodawcy chcącego zatrudnić osobę niepełnosprawną. Kadra projektu przeszła szkolenie z zakresu zasad równości szans z

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

uwzględnieniem osób niepełnosprawnych oraz zapoznała się z w/w *savoir-vivre*'em. Ponadto prowadzono rozmowy z przedsiębiorcami, podczas których pokazywano, że osoby niepełnosprawne są równoważnymi pracownikami, czego efektem jest prężnie działająca giełda pracy z ofertami zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych. Warto dodać, iż do fundacji została przyjęta niedowidząca stażystka, która testowała oferowane kursy i przeprowadziła audyt platformy, a także uczestniczyła w rozmowach upowszechniających. Ponadto duże znaczenia miała akcja promocyjna projektu. Na ulotkach, plakatach, ogłoszeniach a także na konferencjach i w audycji radiowej promowany był obraz osób niepełnosprawnych jako aktywnych zawodowo i przełamywane było stereotypowe postrzeganie tej grupy na rynku pracy”.

Wbrew stereotypom, osoby z niepełnosprawnością wzroku, są osobami zaangażowanymi w pracę, ambitnymi pracownikami, którzy wykorzystują swoją profesjonalną wiedzę i umiejętności w przestrzeni zawodowej. Muszą jednakże znaleźć dla siebie tę przestrzeń. Przykładowo programiści z niepełnosprawnością wzroku, mówią o tym, że dzięki temu, iż sprawdzają kod programu za pomocą czytnika ekranowego unikają błędów, na które osoby niekorzystające z technologii wspomagających nie zwróciłyby uwagi. Pracownik z niepełnosprawnością wzroku często musi bardziej się starać, nie tylko na samym etapie rekrutacji, ale i już w ramach wykonywania swoich zadań w miejscu pracy, w porównaniu z osobami sprawnymi. Jeśli potencjalni pracodawcy, między innymi dzięki projektom takim jak ten ewaluowany, dostrzegą potencjał oraz zyski płynące z zatrudnienia osób z niepełnosprawnością, to po zapewnieniu im odpowiednich możliwości rozwoju zawodowego stają się oni cennym nabytkiem dla pracodawcy.

Kolejną istotną z punktu widzenia **trwałości** projektu kwestią jest zapewnienie współpracy ze strony urzędników IIS oraz budowanie motywacji urzędników do przekazywania informacji na temat platformy e-learningowej. Realizatorzy projektu wykonywali te zadania w ramach strategii upowszechniania: „Współpracę z urzędnikami IIS nawiązano poprzez spotkania osobiste zarówno z dyrektorami IIS, jak i pracownikami niższego szczebla, na których przedstawiano założenia projektu. Przedstawienie korzyści płynących dla osób niewidomych i niedowidzących z uczestnictwa w projekcie oraz ukazanie w jaki sposób wpłynie to na ich sytuację na sytuacji rynku pracy okazały się wystarczającą

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

motywacją dla urzędników IIS. Innowacyjność platformy e-learningowej, jej niekwestionowana funkcjonalność dla osób niewidomych oraz ciekawa tematyka szkoleń spotkała się z dużym zainteresowaniem wśród pracowników IIS, którzy zadeklarowali, iż będą zaangażowane w fazie testowania oraz analizy rzeczywistych efektów testowania produktu i opracowania ostatecznej wersji produktu finalnego. Również dodatkowe funkcje platformy (giełda pracy czy vademecum wiedzy z zakresu zatrudniania osób niepełnosprawnych) zostały docenione przez urzędników IIS, którzy uznali ją za skuteczne narzędzie mające na celu poprawę sytuacji zawodowej osób niewidomych i niedowidzących”. Na wcześniejszym etapie raportu wspomniany był już niski odzew ze strony IIS podczas upowszechniania platformy e-learningowej. Jak można się zorientować z materiałów zastanych, te osoby, które zgodziły się na współpracę okazały się zainteresowane produktem i doceniły jego funkcjonalność. Trudno jest określić na tym etapie czy zainteresowanie było powodem podjęcia współpracy, czy też pojawiło się na dalszym etapie działań. Analizując wypowiedzi pracowników IIS, można zauważyć, iż różnie oceniają funkcjonalność poszczególnych elementów platformy, co może być związane ze specyfiką placówki i jej klientów.

Przez cały etap testowania produktu prowadzono proces monitorowania odzewu IIS oraz ON. W odniesieniu do użytkowników (IIS) był to monitoring stron internetowych IIS, monitoring telefoniczny/mailowy. W odniesieniu do odbiorców (ON) była to weryfikacja deklaracji oraz oświadczeń z panelu administratora, monitoring telefoniczny/mailowy. Zaplanowanie i prowadzenie działań monitoringowych przez realizatorów projektu daje możliwość bieżącej weryfikacji **skuteczności i wydajności** projektu.

Podsumowując tę część etapu testowania produktu można wskazać, iż założone w projekcie cele zostały osiągnięte z uwzględnieniem kryteriów **trafności, skuteczności, wydajności, wpływu i trwałości**. Oprócz tego sami realizatorzy podają w odniesieniu do tej części analizy na dobre praktyki, które wypracowano w ramach upowszechniania produktu: „W ramach projektu powstała wielofunkcyjna platforma e-learningowa dająca osobom niewidomym i niedowidzącym m.in. możliwość skorzystania ze szkoleń podnoszących kompetencje zawodowe, do których wcześniej miały ograniczony dostęp ze względu na rodzaj niepełnosprawności. Projekt rozpowszechniono wśród osób niewidomych oraz

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

organizacji je wspierających, którym przedstawiono możliwości platformy. Dzięki kontaktom kadry projektu z pracodawcami i promocji osób niepełnosprawnych, jako pełnowartościowych pracowników na platformie, powstała giełda pracy z ofertami zatrudnienia dla ON. Do upowszechniania projektu zaangażowano również pracowników IIS, którzy zyskali dzięki platformie skuteczne narzędzie pomocy osobom niewidomym, przydatne w ich pracy zawodowej. W spotkaniach ewaluacyjnych grupy roboczej dotyczących platformy byli obecni przedstawiciele wszystkich trzech sektorów oraz osoby niewidome i niedowidzące, co pozwoliło ocenić skuteczność wdrażanego rozwiązania z różnych perspektyw. Ponadto nawiązane kontakty z instytucjami polityki społecznej i przedsiębiorcami mogą zaowocować w przyszłości współpracą przy realizacji kolejnych projektów. Warto również dodać, że za pośrednictwem platformy odbiorcy mogą się ze sobą kontaktować, co sprzyja wymianie doświadczeń pomiędzy nimi, co jest korzystne zarówno w życiu zawodowym, jak i osobistym”.

Stworzenie funkcjonalnej, działającej platformy e-learningowej pozwala na edukację i rozwój zawodowy dowolnej liczby osób, jedynym ograniczeniem są możliwości techniczne użytkowników produktu finalnego. Ponieważ udział tutorów w projekcie okazał się dużo niższy niż planowano (w projekcie założona była realizacja 1440 h tutoringu – wartość zrealizowana 149 h – wystąpił problem z wykorzystaniem zakładanej liczby godzin; od początku realizacji kursów uczestnicy podchodzili z oporem do korzystania z usług tutorów, z prowadzonych rozmów wynikało, iż na początku raczej zapoznawali się z platformą, jej działaniem i treścią kursów i zgłaszali chęć korzystania z tutoringu na dalszym etapie. W wyniku przeprowadzonej akcji mailingowej i rozmów telefonicznych prowadzonych przez Menedżera ds. rozwoju kompetencji motywujących do korzystania z tutorów, zainteresowanie wsparciem wzrosło, ostatecznie zrealizowany wskaźnik osiągnął 149 h. Jednak jak się okazało założony wskaźnik 96 h na uczestnika x 15 uczestników, okazał się zbyt wysoki) tzn. odbiorcy platformy byli bardziej samodzielni i radzili sobie lepiej niż zakładano, platforma może więc funkcjonować w określonym wymiarze jako produkt „prawie bezobsługowy”.

Biorąc po uwagę **drugą fazę testowania produktu** analizie poddano platformę e-learningową oraz opinie odbiorców (ON) oraz użytkowników (IIS) w odniesieniu do platformy e-learningowej.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Analizowana platforma e-learningowa jest samodzielnie funkcjonującą stroną, dzięki czemu możliwe jest jej klonowanie i udostępnienie IIS do dalszego wykorzystywania (kryterium **trwałości**). Na stronie znajdują się podlinkowane logotypy lidera i partnerów projektu, co pozwala na zapoznanie się z działalnością realizatorów oraz uwiarygadnia całość przedsięwzięcia.

Na stronie www brak adresu kontaktowego do co najmniej jednej osoby redagującej stronę czy też do administratora strony. W odniesieniu do platform e-learningowych, ważną z punktu widzenia odbiorcy, jest możliwość bezpośredniego kontaktu z osobą dysponującą wiedzą na temat np. funkcjonalności portalu. Umieszczona na stronie aktywna zakładka „zgłoś problem” wymaga od osoby zainteresowanej podania imienia i nazwiska, natomiast nie wiemy do kogo personalnie trafia nasz list. Dobrą regułą w związku z tym byłoby umieszczenie danych personalnych osoby odpowiedzialnej za kontakt z odbiorcami oraz umożliwienie tego kontaktu nie tylko w odniesieniu do sytuacji problemowej. Takie zawężenie jedynie do kategorii „zgłoś problem” z jednej strony jest niezamierzoną (jak można domniemywać) presupozycją, że na tej stronie napotkamy na problemy, z drugiej ogranicza potencjalnych odbiorców (ON), użytkowników (IIS) czy pracodawców w ich możliwości kontaktu z realizatorami projektu.

Na stronie brak również instrukcji korzystania ze strony, o czym wspomniano już wcześniej przy rekomendacjach dotyczących kursu/poradnika na temat korzystania z e-learningu. Biorąc pod uwagę fakt, iż ta forma edukacji (e-learning) nie jest jeszcze zbyt rozpowszechniona w naszym kraju, ta funkcjonalność zdaje się mieć swoje uzasadnienie.

Na stronie możemy odnaleźć moduł wyszukiwający, który umożliwia odbiorcy szybkie dotarcie do wskazanych treści. Lokalizacja modułu wyszukiwającego jest prawidłowa, jego umiejscowienie na stronie pozwala na szybkie jego odnalezienie (również przy użyciu czytników ekranu). Jednak obsługa modułu wyszukiwającego nie jest intuicyjna, wymaga za każdym razem modyfikowania kategorii i warunków wyszukiwania tak, aby można było odnaleźć odpowiednie treści. Przykładowo, po wpisaniu hasła „windykacja”, nie znajdujemy żadnych odnośników, aż do momentu zaznaczenia opcji: „pokaż, jako osobistą zawartość stron”. Dla zwykłego odbiorcy/użytkownika takie działanie wyszukiwarki jest niefunkcjonalne.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Menu podmiotowe strony składa się z czterech głównych kategorii: strona główna, giełda pracy, informacje prawne i vademecum. Brak w nich materiałów do pobrania dla odbiorców.

Na stronie w menu podmiotowym nie uwzględniono zakładki zawierającej pomoc dla odbiorcy (ON), użytkownika (IIS) czy potencjalnego pracodawcy. W zakładce tej mogłyby się znaleźć odpowiedzi na najczęściej zadawane przez beneficjentów pytania czy też wskazówki dotyczące korzystania z różnych funkcjonalności portalu.

Biorąc pod uwagę grupę docelową projektu, którą są osoby z niepełnosprawnością wzroku, strona została dostosowana do ich potrzeb. Zastosowano większy kontrast, zrezygnowano z mniej kontrastowych elementów, które zwiększałyby atrakcyjność wizualną strony, ale mogłyby utrudnić odbiór treści dla ON. Z podobnych względów na stronie nie wykorzystano różnych krojów czcionek i szerszej palety kolorów w celu wyróżniania istotnych elementów. Na podstawie uwag osób testujących platformę wprowadzono na platformie zmiany typu:

- zmiana kolorystyki wyróżnień w treści kursu, w celu poprawnego wyświetlania w trybie wysokiego kontrastu,
- wymagany poziom skomplikowania hasła użytkownika (początkowe wymagania typu: duże litery, znak specjalny, itp.),
- linkowanie do słownika (usunięto problemy z przejściem do właściwych haseł w indeksie),
- przysyłanie wiadomości w systemie wewnętrznej poczty (wprowadzono zmianę w sposobie wyboru adresata),
- wyświetlanie wyników testów i ćwiczeń realizowanych przez odbiorców,
- dodawanie informacji w profilu użytkownika.

Realizatorzy projektu na bieżąco reagowali na uwagi otrzymywane od odbiorców, celem wyeliminowania sytuacji problemowych, co świadczy o dbałości o jakość przygotowanego produktu oraz o wypełnianiu kryterium **trafności**. Potwierdzeniem tego stanu rzeczy jest opinia samych odbiorców (ON), którzy wysoko ocenili dostosowanie platformy e-learningowej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tytuły poszczególnych podstron na platformie e-learningowej są adekwatne do ich treści, a tekst jest umieszczony na stronie z odpowiednim kontrastem. Dodatkowo na stronie umieszczono przyciski umożliwiające zmianę kontrastu oraz zwiększenie czcionki ekranowej.

Wszystkie elementy graficzne na stronie mają opisaną zawartość, a po wyłączeniu w przeglądarce stylów, pojawiają się dodatkowe informacje przydatne dla ON.

Na stronie umieszczono informacje o jej pełnej dostępności dla osób z niepełnosprawnością. W zakładce „Oświadczenie o dostępności”, znajdującej się na dole strony czytamy:

„Serwis nowaperspektywa.org został zaprojektowany tak, aby był możliwy do obsłużenia dla jak najszerszej grupy użytkowników, niezależnie od używanej technologii, oprogramowania lub posiadanej dysfunkcji. Nieustannie poszukujemy rozwiązań aby zwiększyć dostępność i użyteczność naszej strony internetowej. Jeżeli masz jakieś uwagi albo komentarze skontaktuj się z nami (tutaj link z przekierowaniem na inną stronę).

Zgodność ze standardami:

Serwis jest zgodny ze standardami W3C:

- XHTML 1.0 Strict
- WCAG 2.0 (Podwójne A)

Kompatybilność:

Serwis jest w pełni rozpoznawalny przez programy czytające dla osób niewidomych Window-Eyes, JAWS czy NVDA.

Obsługa serwisu możliwa jest zarówno przy pomocy klawiatury jak i myszki.

Wygląd:

Serwis jest wyposażony w mechanizmy ułatwiające przeglądanie treści przez osoby niedowidzące. Zmiana wielkości czcionki, zmiana kontrastu.

Całość serwisu oparta jest na stylach CSS.

Skróty klawiaturowe:

Serwis nie jest wyposażony w skróty klawiaturowe, które mogłyby wchodzić w konflikt z technologiami asystującymi (np. programy czytające), systemem lub aplikacjami użytkowników”.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Umieszczenie zakładki z informacjami o dostępności strony w jej dolnej części może budzić wątpliwość ze względu na wagę tej informacji dla potencjalnych odbiorców. Warto wyeksponować tę informację np. poprzez przeniesienie jej w inne miejsce na stronie, zastępując choćby informacje o aktualnej dacie i godzinie, znajdujące się w eksponowanej części strony.

Na platformie e-learningowej umieszczonych jest 6 kursów. Dwa kursy podstawowe:

- Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy? – 80 h
- Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy? – 80 h

Cztery kursy specjalistyczne:

- Excel w zarządzaniu MŚP – 144 h (z modułami opcjonalnymi 182 h)
- Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA – 150 h
- Skuteczna sprzedaż telefoniczna – 140 h
- Skuteczna windykacja należności – 140 h

Poszczególne kursy umieszczone na platformie e-learningowej zawierają:

- Spis treści
- Wprowadzenie do kursu
- Opis wymagań przed szkoleniem
- Test przed szkoleniem
- Test po szkoleniu
- Inne ankiety i testy weryfikujące wiedzę uczestnika w trakcie szkolenia

Sama budowa kursów pozwala na łatwe nawigowanie po nich, a zawarte w nich kategorie są czytelne. Kursy są dostosowane do potrzeb osób z niepełnoprawnością wzroku. Z wypowiedzi członka kadry projektu wynika, iż realizatorzy szczególną wagę położyli na pełne dostosowanie kursów i ich treści do potrzeb odbiorców (ON), co wskazuje na wysoki poziom **trafności** oraz **skuteczności** projektu. „Szkolenie osób z niepełnosprawnością wzroku w zakresie kompetencji cyfrowych wymaga dodatkowej wiedzy ze strony prowadzącego szkolenie, a w naszym przypadku platformy e-learningowej – autora kursu. Opisując sposób obsługi oprogramowania należy zwrócić szczególną uwagę na możliwości realizacji określonych czynności przez osoby wykorzystujące technologie asystujące np. osoby z niepełnosprawnością wzroku i ich czytniki ekranu. Nie należy używać sformułowań typu

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

„ikona w prawym górnym rogu ekranu”, należy wskazać sposoby wykonania danej czynności bez użycia myszy, podawać informacje o skrótach klawiszowych, itp. Są to informacje, które nie są przekazywane podczas większości szkoleń o podobnej tematyce, czy nawet w literaturze fachowej. Bardzo często nawet doświadczeni szkoleniowcy w danej dziedzinie mogą nie wiedzieć w jaki sposób obsługiwać program bez myszki, a nawet jeśli wiedzą, to mają trudność z wyobrażeniem sobie, w jaki sposób osoba niewidoma lub niedowidząca korzysta z komputera i z jakimi problemami może się zetknąć. Kurs Excela (szczególnie ten, w innych też zwracano na to uwagę, ale nie ma tam aż takiego dużego pola do popisu) oferuje osobom z niepełnosprawnością wzroku nową jakość i o wiele większą wartość niż większość dostępnych na rynku szkoleń i podręczników”.

W ramach kursów zadbano również o wymóg uzyskania odpowiednich efektów kształcenia co świadczy o wiedzy realizatorów na temat samego procesu dydaktycznego.

Kursy zawierają:

- praktyczne ćwiczenia po każdym module doskonalące umiejętności uczestnika,
- zadania praktyczne i przykłady do rozwiązania przez odbiorcę,
- gotowe schematy do wykorzystania w przyszłej aktywności na rynku pracy,
- treści motywujące do dalszego poszerzania wiedzy i kształtowania umiejętności.

Analiza zawartości platformy od strony odbiorców wskazuje na największe zainteresowanie kursami e-learningowymi. Ankietowani odbiorcy zdecydowanie wskazywali na kursy jako najbardziej przydatną część platformy, w większości odpowiedzi ta funkcjonalność uzyskała maksymalną liczbę punktów. Porównując z pozostałymi elementami portalu warto zwrócić uwagę, że żadna osoba nie oceniła w swojej ankiecie wyżej innej części platformy. Niektóre osoby oceniły wszystkie elementy jako równe w swojej przydatności, w pozostałych przypadkach oceny proporcjonalnie malały. Największa różnica wśród ankietowanych osób, to 9 pkt dla kursów, a 3 dla giełdy pracy, przy braku odpowiedzi co do informacji prawnych i vademecum. Proporcja taka wskazuje na to, iż osoba oceniająca albo nie korzystała z tych części portalu albo uznała je za nieistotne. Pomimo tego, oceny innych osób wskazują, że każda z części portalu jest użyteczna, nawet „vademeum”, które cieszyło się najmniejszą popularnością uzyskało średni wynik 7, 6 w skali od 1 do 10, co jest bardzo dobrym wynikiem. Wysoka ocena poszczególnych elementów portalu wskazuje na ich

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

użyteczność, co bardzo dobrze rokuje dla multiplikacji portalu i jego **trwałości**. W tabelach 10. i 11. umieszczono oceny poszczególnych elementów portalu dokonane przez odbiorców i użytkowników.

Tabela 10. Ocena poszczególnych elementów portalu przez odbiorców, N=9

Ocena poszczególnych elementów portalu w skali od 1 (najniższa ocena) do 10 (najwyższa ocena)				
Lp.	kursy e-learningowe	giełda pracy	informacje prawne	vademecum
1.	10	10	7	6
2.	10	10	10	10
3.	10	10	8	9
4.	8	8	7	8
5.	10	10	10	10
6.	9	3	BD	BD
7.	10	9	8	8
8.	9	7	7	5
9.	9	7	8	5
Średnia	9,4	8,2	8,1	7,6

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Średnia ocena wszystkich części portalu odbiorców i użytkowników jest tożsama i wynosi: 8,325 dla odbiorców i 8,3 dla użytkowników.

Tabela 11. Ocena poszczególnych elementów portalu przez użytkowników, N=9

Ocena poszczególnych elementów portalu w skali od 1 (najniższa ocena) do 10 (najwyższa ocena)				
Lp.	kursy e-learningowe	giełda pracy	informacje prawne	vademecum
1.	9	8	8	7
2.	9	8	8	7
3.	8	9	8	7
4.	4	10	8	9
5.	9	9	8	8
6.	9	8	8	9
7.	6	6	10	10

8.	10	10	6	6
9.	10	10	10	10
Średnia	8,2	8,7	8,2	8,1

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Jak jednak można zobaczyć porównując tabele, wyniki rozkładają się nieco inaczej. Dla odbiorców zdecydowanym „liderem” były kursy e-learningowe, dla użytkowników największą przydatność ma giełda pracy. Wyniki dla użytkowników są bardziej uśrednione, różnice pomiędzy ocenami poszczególnych części portalu są mniejsze. Niektórzy przedstawiciele IIS oceniali platformę dokładnie odwrotnie niż odbiorcy, dając maksymalną liczbę punktów dla informacji prawnych i vademecum, czy też giełdy pracy, kursom przyporządkowując 4 lub 6 punktów. Pokazuje to jak bardzo punkt widzenia użytkownika różni się od odbiorcy. Użytkownicy są mniej zainteresowani kursami, a bardziej giełdą pracy, gdyż w ich codziennej działalności dostarcza ona konkretnych możliwości działania. Kursy, ze względu na czas trwania, dadzą efekt odłożony w czasie. Naturalne jest też to, że pracownicy IIS, którzy z założenia w kursach nie będą uczestniczyć będą się przyglądali im mniej uważnie. Wspomniane różnice powinny być uwzględnione w procesach informowania o produkcie, co zostało wskazane w dalszych rekomendacjach.

Giełda pracy, która została przez użytkowników platformy (IIS) uznana za najbardziej przydatny element portalu, została nieco gorzej oceniona przez odbiorców produktu (ON). Pomimo tego, pięć na dziewięć osób korzystało z większości lub części tej użyteczności. Czterej ankietowani odbiorcy stwierdzili, że znaleźli tam oferty pracy, jednak żaden z nich w ostateczności z nich nie skorzystał. Mała popularność giełdy pracy wśród odbiorców platformy może wynikać z tego, iż ich podstawową motywacją – co potwierdzają inne analizy – jest korzystanie z kursów e-learningowych. Można się spodziewać, że giełda pracy będzie bardziej popularna w miarę dalszego korzystania z portalu i jego upowszechniania. Zwiększy się liczba osób kończących kursy i w dalszej kolejności szukających zatrudnienia.

Tabela 12. Ocena giełdy pracy przez odbiorców (ON), N=9

Lp.	Jak Pan/i ocenia element portalu – giełdę pracy?	Ile ofert pracy znalezionych na portalu uznaje Pan/i za interesujące?	Czy skorzystał/a Pan/i z jakiejś oferty? Z jakim skutkiem?
1.	większość zawartości uznaję za przydatną; nie korzystałem ale kilkakrotnie przejrzałem i uważam to za wielce przydatną wiedzę, gdyż można się rozeznać na rynku pracy i wiedzieć jakie jest zapotrzebowanie w danej dziedzinie. Można dzięki temu także wybrać odpowiedni kurs, po uprzednim rozeznaniu.	kilka	BD
2.	nie korzystałem	BD	BD
3.	wykorzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	kilka	pomimo tego, iż kilka ofert było bardzo atrakcyjnych ostatecznie nie skorzystałam z żadnej
4.	większość zawartości uznaję za przydatną	kilka	nie miałam okazji skorzystać z ofert
5.	nie korzystałam	nie ma nic interesującego	nie
6.	wykorzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	nie ma nic interesującego	nie
7.	wykorzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	kilka	na dzień dzisiejszy nie skorzystałam jeszcze z żadnej oferty, ale planuję zrobić to w przyszłości.
8.	nie korzystałam	BD	nie korzystałem
9.	nie korzystałam	BD	BD

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Analizując kolejne części menu podmiotowego portalu e-learningowego ocenie poddano zawarte tam „Informacje prawne” i „Vademecum”. Sześciu ankietowanych odbiorców nie korzystało z informacji prawnych. Dział ten z pewnością jest bardziej potrzebny osobom, które chcą poszerzyć swoją wiedzę w zakresie sytuacji normatywnej.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Sam dział jest raczej ubogi, zawiera teksty dwóch dokumentów: Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych oraz Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Umieszczenie samych dokumentów, bez ich analizy nie wnosi nic nowego do obszaru umiejętności poruszania się w systemie aksjonormatywnym odbiorców (ON), ale także użytkowników portalu (IIS). Dla osoby z niepełnosprawnością dużo przydatniejsze były np. informacje takie, które możemy znaleźć na stronach Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, czyli dotyczące uprawnień, możliwości uzyskania pomocy prawnej itp. Jeśli ten dział nie będzie rozbudowany/zmodyfikowany nie znajdzie wielu użytkowników.

Bardziej przydatne jest „Vademecum” z punktu widzenia osób korzystających z portalu, choć sama nazwa nie wskazuje wprost na jego zawartość merytoryczną. Nazwą bardziej adekwatną byłoby np. „ABC zatrudnienia”. Znajdują się tutaj bowiem informacje dotyczące między innymi: opisu elastycznych form zatrudnienia, informacje dla pracodawców, czy savoir-vivre czyli zasady obowiązujące podczas kontaktu z osobami z niepełnosprawnością. Ten dział zawiera w sumie więcej informacji prawnych niż poprzednio opisywany. W odniesieniu do tego działu portalu większość odbiorców uznała, że wykorzystała część lub większość użyteczności tego elementu. Adekwatny do zasobów merytorycznych opis tego działu mógłby zachęcić do korzystania z niego nie tylko odbiorców, ale również użytkowników i potencjalnych pracodawców. W tabeli poniżej zaprezentowano odpowiedzi odbiorców.

Tabela 13. Ocena elementów portalu przez odbiorców (ON), N=9

Lp.	Jak ocenia Pan/i element portalu – informacje prawne?	Jak ocenia Pan/i element portalu – vademecum?	Który z elementów portalu uznaje Pan/i za najbardziej godny polecenia innym osobom?
1.	większość zawartości uznają za przydatną	większość zawartości uznają za przydatną	a. kursy e-learningowe b. giełda pracy c. informacje prawne
2.	nie korzystałem/am	nie korzystałem/am	a. kursy e-learningowe
3.	nie korzystałem/am	wykzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	a. kursy e-learningowe
4.	wykzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	większość zawartości uznają za przydatną	a. kursy e-learningowe b. giełda pracy c. informacje prawne d. vademecum
5.	nie korzystałem/am	większość zawartości uznają za przydatną	a. kursy e-learningowe b. giełda pracy c. informacje prawne d. vademecum
6.	nie korzystałem/am	nie korzystałem/am	a. kursy e-learningowe
7.	wykzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	wykzystałem/am część wiedzy lub użyteczności	a. kursy e-learningowe
8.	nie korzystałem/am	nie korzystałem/am	a. kursy e-learningowe
9.	nie korzystałem/am	nie korzystałem/am	a. kursy e-learningowe

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Odbiorcy portalu (ON) zdecydowanie za najbardziej godne polecenia uważają kursy e-learningowe. Jest to zupełnie naturalne, gdyż ze względu na poziom rozbudowania i liczbę informacji, ten element jest najlepszą reklamą projektu.

Odbiorcy portalu (ON) wyrazili również swoją opinię co do elementów, które można by poprawić lub udoskonalić na portalu. Przykładowo: „Opis technologii wspierającej pracę na komputerze i urządzeniach w biurze dla osób niewidomych i niedowidzących. Jakie są dostępne i co oferują (jaką pomoc). Można by także opisać jak można w prosty sposób przestawić Windowsa do potrzeb osób niepełnosprawnych, gdyż nie wszyscy to muszą wiedzieć. W ramach motywacji, by pomóc osobom niepełnosprawnym zmobilizować się, dla najlepszych np. w danym kwartale, propozycje stażu po ukończonym kursie”, czy np. prosta

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

uwaga: „zrobić tak, żeby osoba niewidoma miała jak najmniej szukania”. Ponownie pojawia się postulat dotyczący działu pomocy, o którym już wcześniej wspomniano.

Jeśli idzie o dodatkowe użyteczności portalu, to pojawiły się następujące propozycje: „Poszerzyć ofertę kursów, dodatkowe materiały wspierające tematykę kursów dla zainteresowanych”, „Łatwiejszy sposób logowania”, „Przypominanie o kursach, pilnowanie, dopingowanie”, „Tablica ogłoszeń informująca o innych aktualnych projektach, inicjatywach na rzecz osób niepełnosprawnych” czy też kolejna propozycja „Czat z pomocą techniczną”. Autorzy projektu zapewnili tutorów i trenerów zabrakło jednak typowo technicznego wsparcia przy problemach natury komputerowej i internetowej.

Przechodząc do oceny poszczególnych kursów przyjrzyjmy się zainteresowaniu kursami wśród odbiorców biorących udział w fazie testowania:

Tabela 14. Zestawienie liczby kursów rozpoczętych i ukończonych

Kurs (rozpoczęty/ukończony)
Excel w zarządzaniu MŚP – 6 / 5
Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA – 7 / 4
Skuteczna windykacja należności – 3 / 2
Skuteczna sprzedaż telefoniczna – 1 / 1
Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy? – 3 / 3
Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy? – 4 / 3
Łącznie – 24 / 18

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

W powyższym zestawieniu ukończenie kursu wyznacza fakt wypełnienia i zaliczenia testu wiedzy po szkoleniu. Nie jest to równoznaczne z realizacją kursu w wyznaczonym wymiarze godzin, czy nawet nie musi to być równoznaczne z zapoznaniem się w 100% z materiałem. Zaprezentowane zestawienie liczby kursów rozpoczętych przez odbiorców z liczbą kursów ukończonych stanowi ogólny opis zainteresowania poszczególnymi kursami ze strony odbiorców.

Szczegółowe dane dotyczące oceny poszczególnych kursów przez odbiorców w nich uczestniczących (ON) zostaną zaprezentowane poniżej. Odpowiedzi na pytania udzieliło 9. odbiorców, spośród 15. biorących udział w procesie testowania produktu finalnego, stąd

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

różnice w danych z zestawieniem zaprezentowanym w tabeli nr 14.

Z punktu widzenia odbiorców biorących udział w ewaluacji zewnętrznej największą popularnością cieszył się kurs „Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy?” (kurs ten wybrało 5 osób) oraz „Excel w zarządzaniu MŚP” i „Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA” (po 4 osoby). Najwyżej zdecydowanie został oceniony kurs programowania, wszyscy ankietowani, którzy się na jego temat wypowiedzieli, przyznali mu maksymalną liczbę punktów. Oceny poszczególnych kursów, chociaż nie zawsze najwyższe po uśrednieniu wystawiają autorom portalu zdecydowanie pozytywną ocenę. Dodatkowo, odbiorcy stosunkowo wysoko ocenili swój wzrost wiedzy po kursie. Na pytanie, po czym poznali, że wzrost wiedzy jest taki, a nie inni odbiorcy udzielili konkretnych odpowiedzi, wskazujących na wartość portalu jak np: „Uzyskałam wiedzę jak przygotować się do szukania pracy, wiem czego chcę i w jaki sposób mogę szukać pracy, przygotowałam swoje CV dzięki wsparciu tutora”, czy inna wypowiedź „Kurs programowania pozwala uzyskać dostęp do fachowej wiedzy, która nie zawsze jest łatwa do zdobycia dla każdego ze względu na swoją specyfikę i specjalność”.

Tabela 15. Ocena poszczególnych kursów przez odbiorców w nich uczestniczących (ON), N=9

Ocena poszczególnych kursów w skali od 1 (najniższa ocena) do 10 (najwyższa ocena)						
Lp.	Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy?	Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy?	Skuteczna windykacja należności	Skuteczna sprzedaż telefoniczna	Excel w zarządzaniu MŚP	Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA
1.			10			10
2.						10
3.	9			7		
4.		9				
5.	6				6	
6.	8				4	
7.	8				10	10

8.						10
9.	9	9		9	9	

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Tabela 16. Uzasadnienie oceny poziomu wiedzy po zakończeniu kursu przez odbiorców (ON) oraz opinie na temat kursów, N=9

Lp.	Po czym można poznać, że na skali wiedzy jest tyle, a nie mniej?	Które z kursów, które Pan/i skończył/a są godne polecenia i dlaczego?
1.	Biorąc pod uwagę moją wiedzę w tym temacie przed a po dlatego dałem 10.	Jeden kurs ukończyłem, skuteczna windykacja należności a drugi realizuję, projektowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA. Mogę tylko powiedzieć, że są one profesjonalnie przygotowane tak, aby osoba po ich ukończeniu była w stanie podjąć pracę i orientować się na ich temat. Oczywiście trzeba czasu by zdobyć doświadczenie, ale jest to bardzo dobra podstawa w dalszym rozwoju zawodowym.
2.	Znam zagadnienia w języku Java	Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA jest kursem szczegółowym i przejrzystym.
3.	Kursu „a” nie udało mi się ukończyć w określonym czasie, natomiast kurs „d” został przeze mnie ukończony.	Kurs „Skuteczna sprzedaż telefoniczna” zawiera wiele przydatnych informacji i wskazówek.
4.	Uzyskałam wiedzę jak przygotować się do szukania pracy, wiem czego chcę i w jaki sposób mogę szukać pracy, przygotowałam swoje CV dzięki wsparciu tutora	Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy? Dużo informacji jak napisać CV, jak zaplanować swoją karierę.
5.	BD	Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy? - warto wiedzieć jak rozmawiać z pracodawcami
6.	BD	Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy? – ciekawy i przystępny kurs
7.	Po tym, że jest napisana taka liczba, a nie mniejsza.	Polecam Excel w zarządzaniu MŚP i Programowanie urządzeń mobilnych w języku JAVA. Są to kursy bardzo przydatne na rynku pracy i znacząco podnoszące kompetencje

8.	Wiedza zdobyta jest fachowa i znacznie poszerzyła moje umiejętności	Kurs programowania pozwala uzyskać dostęp do fachowej wiedzy, która nie zawsze jest łatwa do zdobycia dla każdego ze względu na swoją specyfikę i specjalność.
9.	BD	Wszystkie kursy, w których brałam udział, są godne polecenia, ponieważ dają większe możliwości w przypadku szukania pracy.

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Podobnie jest z oceną wzrostu umiejętności po ukończeniu kursów – oceny odbiorców są wysokie, a przykładowe wskaźniki, po których poznali, że wzrost jest taki, a nie inny to: „Jestem w stanie samemu stworzyć program w języku Java”, „Umiejętność wgrywania aplikacji oraz testowania, znacznie poszerzyła moją wiedzę” czy wyjątkowo znaczące z punktu widzenia celu projektu dla jego realizatorów: „Bo udało mi się podjąć pracę”.

Tabela 17. Uzasadnienie oceny poziomu umiejętności po zakończeniu kursu przez odbiorców (ON) oraz przydatności elementów kursu w aktywności zawodowej, N=9

Lp.	Po czym można poznać, że na skali umiejętności jest tyle, a nie mniej?	Jakie elementy kursów mogą być przydatne w najbliższej przyszłości związanej z aktywnością zawodową?
1.	Nie miałem styczności z tymi tematami wcześniej, a kursy umożliwiły mi zapoznanie się z nimi.	Zadania do wykonania, gdyż uczą samodzielności i wdrażają kursanta w metodykę postępowania w danej dziedzinie.
2.	Jestem w stanie samemu stworzyć program w języku Java.	Trudno w tej chwili odpowiedzieć mi na to pytanie.
3.	Kursu „a” nie udało mi się ukończyć w określonym czasie, natomiast kurs „d” został przeze mnie ukończony.	Zadania i ćwiczenia, gdyż uczą samodzielnego działania i myślenia.
4.	Uzyskałam wiedzę jak przygotować się do szukania pracy, wiem czego chcę i w jaki sposób mogę szukać pracy, przygotowałam swoje CV dzięki wsparciu tutora.	Jak profesjonalnie prezentować się przed pracodawcą.
5.	Bo udało mi się podjąć pracę	Moim kursem przydatnym na dzień dzisiejszy był płatnik2
6.	BD	Triki pisanie CV, jak rozmawiać z pracodawcą.
7.	Po tym, że jest napisana taka liczba, a	Wiedza z zakresu Excela i programowania

	nie inna.	JAVA
8.	Umiejętność wgrywania aplikacji, oraz testowania, znacznie poszerzyła moją wiedzę.	Pisanie aplikacji i realne jej testowanie oraz zawansowane funkcje systemu operacyjnego.
9.	BD	BD

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

W tabeli 18. zawarte są wypowiedzi odbiorców kursów na temat treści, które uznali za najbardziej przydatne oraz wskazówek, na temat tego, o co można by kursy rozszerzyć. Są tutaj konkretne wskazówki i oczekiwania, wydaje się, że dobrze by było, gdyby twórcy portalu i/lub użytkownicy platformy (IIS) skorzystali z tych konkretnych podpowiedzi.

Tabela 18. Opinie odbiorców (ON) na temat przydatności treści zawartych w kursach oraz propozycji, co do ich rozszerzenia, N=9

Lp.	Jakie treści zawarte w kursach można uznać za najbardziej przydatne i dlaczego?	O jakie treści, można by rozszerzyć kursy, w których Pan/i uczestniczył/a?
1.	Cała treść jest ważna jednak wyjaśnienia i przykłady dają pełniejszy obraz zagadnienia. A ćwiczenia i tzw. zadania do wykonania wprowadzają w temat by jeszcze bardziej go zrozumieć.	Artykuły, dodatkowe objaśnienia, by móc szerzej pojąć pewne zagadnienia.
2.	Tworzenie aplikacji na android os	Tworzenie szaty graficznej w aplikacjach na android os
3.	Ćwiczenia – możliwość sprawdzenia siebie i swojej wiedzy. Giełda pracy, dzięki której można było przeglądać dostępne oferty pracy i uzyskać zatrudnienie.	Np. linki do stron www/portali dotyczących osób niepełnosprawnych, namiary do organizacji zajmujących się aktywizacją osób niepełnosprawnych/niedowidzących.
4.	Informacje co napisać, a czego nie pisać w CV, planowanie swojej drogi zawodowej.	Treści byłyby wyczerpujące
5.	Polecam te szkolenia ponieważ są tego warte.	Mnie interesuje płatnik 2, ciekawy program
6.	Łączenie się elementów podczas ćwiczeń, które były realizowane wcześniej i wykorzystywanie ich podczas późniejszych lekcji/zadań	Kurs wyczerpał temat.
7.	Cieężko ocenić poszczególne treści zawarte w kursach. Każdy kurs stanowi całość i wszystkie treści zawarte w kursach oceniam	Kursy były kompletne.

	jako przydatne.	
8.	Najbardziej samo działanie na żywym organizmie, czyli testowanie aplikacji.	Brak pomysłów
9.	BD	BD

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Odbiorcy kursów dosyć wysoko oceniają swoją gotowość do podjęcia aktywności zawodowej po uczestniczeniu w kursach e-learningowych. Trzech z dziewięciu uznaje, że są w pełni gotowi do podjęcia aktywności zawodowej, pozostali ankietowani są bardziej sceptyczni jednak średnia ich ocen pozostaje wciąż bardzo wysoka tzn. średnia 8,1 w skali od 1 do 10 (gdzie 1 oznaczało niski poziom gotowości do pojęcia aktywności zawodowej, a 10 wysoki poziom wskaźnika). Uzasadnieniem tak wysokiej gotowości są między innymi wypowiedzi: „Jestem gotowa do poszukiwania pracy, wiem gdzie i w jaki sposób szukać ofert, chętnie poszerzę wiedzę o informacje jak rozmawiać z pracodawcą”, „Bo na dzień dzisiejszy pracuję”, „Kurs pozwolił mi na przyswojenie praktycznej wiedzy, która jest do wykorzystania podczas rozmowy. Czuję się pewniej”, czy też stwierdzenie, że ankietowany czuje: „Wzrost motywacji i pewności siebie”.

Odbiorcy dość wysoko oceniają zmianę swojej pozycji na rynku pracy w wyniku ukończenia kursu. Średnia ocen wynosi 7,3 w skali od 1 do 10 (gdzie 1 niski poziom zmiany, a 10 wysoki poziom zmiany). Pojawiają się wypowiedzi naznaczone pozytywne, takie jak: „Dzięki platformie i dzięki drugiemu kursowi miałam większe możliwości i podjęłam pracę”, „Sama styczność z platformą jest czymś ciekawym i na pewno dla innych również może przyczynić się do poprawy sytuacji na rynku pracy. Tematyka kursów sprawia, iż osoby kończące te kursy stają się bardziej konkurencyjni niż inni bezrobotni, czy inni pracownicy bez zdobytych dodatkowych kwalifikacji. W moim przypadku, styczność z platformą poprawiła moją sytuację”, „Zdobyłem nowe umiejętności przydatne na rynku pracy”, „Zwiększona pewność siebie (poprzez wzrost wiedzy), motywacja i chęć do działania”, „Nie wiem czy moja sytuacja się zmieni, ale ja czuję się przygotowana do szukania pracy”, „Czekam na zmianę, ale z optymizmem” czy też wypowiedź urealnijająca sytuację: „Na razie nie ma po czym poznać, ponieważ pytanie dotyczy przyszłości. Będzie można poznać zmianę po tym jak nastąpi np. po tym jak podejmę zatrudnienie lub samozatrudnienie”.

Podsumowaniem gotowości do podjęcia działań na rynku pracy są wypowiedzi odbiorców (ON) zaprezentowane w tabeli 19. Znajdziemy tu informacje na temat konkretnych planów i pomysłów na działanie odbiorców produktu. Wypowiedzi te świadczyć mogą o wysokim stopniu osiągnięcia założonych celów projektu, o jego **skuteczności**.

Tabela 19. Opinie odbiorców (ON) na temat ich przyszłej aktywności związanej z udziałem w kursie, N=9

Lp.	Jaką aktywność zamierza Pan/i podjąć po ukończeniu kursu w obszarze poszukiwania pracy?	Jak zamierza Pan/i wykorzystać pozyskaną w trakcie kursu wiedzę i kompetencje w poszukiwaniu pracy?
1.	BD	Zamierzam ukończyć pozytywnie staż i podjąć pracę, a także dalej się kształcić zawodowo.
2.	Trudno w tej chwili odpowiedzieć mi na to pytanie.	Szukać pracodawcy, który potrzebuje osoby z takimi kompetencjami.
3.	Poszukiwanie pracy i czerpanie informacji z różnych źródeł. Dzięki przebytym kursom wzrosła moja pewność siebie, dlatego bardziej intensywnie będę się skupiała na poszukiwaniu wymarzonej pracy.	Uzyskane przeze mnie informacje i wiedza przyczynią się do zwiększenia moich szans na rynku pracy, co zamierzam w pełni wykorzystać.
4.	Zamierzam aktywnie szukać pracy.	Zamierzam skontaktować się z wybranymi pracodawcami.
5.	Intensywne poszukiwanie pracy i udało się pracuję.	Wykorzystałam i pojęłam pracę.
6.	Szukanie pracy.	Wykorzystam wiedzę do lepszego zaprezentowania się podczas rozmowy kwalifikacyjnej oraz podczas wysyłania dokumentów drogą elektroniczną
7.	Otworzyć własną działalność gospodarczą.	W związku z tym, że planuję otworzyć własną działalność nie planuję poszukiwania pracy u pracodawców. Aczkolwiek w przyszłości zdobyte wiedza i kompetencje na pewno mi się przydadzą.
8.	Możliwość pracy w firmie zajmującej się testowaniem i tworzenie aplikacji, o ile taka sposobność ofertowa się trafi.	Umożliwi mi to rozszerzyć moje umiejętności i dodać je do swojego CV oraz realnie rozumieć na czym polega „dostępność” w aplikacjach.
9.	BD	BD

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

W odniesieniu do innych funkcjonalności platformy e-learningowej (m.in. profile kompetencyjne, forum, słownik, przechowalnia plików, nawigator, chat, blogi) odbiorcy nie wskazywali na nie, jako na elementy istotne z ich punktu widzenia.

Użytkownicy portalu (IIS), którzy ze swojego punktu widzenia uznali za najbardziej przydatną giełdę pracy, w ocenach dotyczących poszczególnych kursów dostępnych na platformie e-learningowej najwyżej ocenili kursy podstawowe, które mają na celu włączenie odbiorców w aktywność na rynku pracy. Wynikać to może z prezentowanego przez użytkowników w trakcie ewaluacji wewnętrznej podejścia ukierunkowanego na budowanie wśród odbiorców motywacji do podjęcia pracy. Wskaźnikiem obrazującym ten typ myślenia jest bardzo wysoka średnia (9,2 punktu na 10 możliwych) dla kursu „Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy?”. Drugi z najwyżej ocenionych kursów to kurs zatytułowany „Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy?”. Wysoka ocena kursów podstawowych może też wynikać wprost ze specyfiki funkcjonowania IIS. Pracownicy najwyżej ocenili kursy, które z ich punktu widzenia przyniosą szybki efekt w postaci podjęcia pracy. Kursy, które dostarczają, przynajmniej teoretycznie, konkretnych umiejętności pozwalających na uzyskanie zatrudnienia czy zarobkowania na własną rękę, ocenione są przez użytkowników (IIS) znacznie niżej. W tabeli 20. przedstawiono wyniki oceny kursów dokonane przez użytkowników (IIS).

Tabela 20. Ocena kursów przez użytkowników pod kątem ich przydatności dla ON na otwartym rynku pracy, N=9

Ocena kursów, które mogą przyczynić się do poprawy sytuacji klientów Państwa instytucji na otwartym rynku pracy oraz dokonanie oceny korzystając ze skali, na której 1 oznacza, że kurs jest najmniej przydatny dla klientów, a 10 oznacza, że najbardziej przydatny przy poszukiwaniu pracy.						
Lp.	Jak profesjonalnie prezentować się szukając pracy?	Co warto wiedzieć zanim zaczniesz szukać pracy?	Skuteczna windykacja należności	Skuteczna sprzedaż telefoniczna	Excel w zarządzaniu MŚP	Programowa nie urzędów mobilnych w języku JAVA
1.	9	8	5	5	5	6
2.	9	8	5	5	5	6
3.	9	8	5	5	5	6
4.	10	10	5	5	5	5
5.	6	7	9	9	9	8
6.	10	8	3	2	5	3
7.	10	8	3	2	5	3
8.	10	8	3	8	8	9
9.	10	10	10	10	10	10
Średnia	9,2	8,3	5,3	5,6	6,3	6,2

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Najniżej oceniony jest kurs dotyczący skutecznej windykacji (5,3 punktu na 10 możliwych), pozostałe kursy specjalistyczne otrzymały oceny niższe od ocen kursów podstawowych (od 5,6 do 6,3 punktu na 10 możliwych). Może to wynikać z niewielkiej wiary pracowników IIS w skuteczność kursów specjalistycznych, ale może też być związane ze świadomością jak ważne są umiejętności interpersonalne, świadomość swoich możliwości i odpowiedni plan działania w aktywności na rynku pracy. Bardzo często lepiej przygotowany merytorycznie pracownik przegrywa konkurencję z kimś, kto zrobił lepsze pierwsze wrażenie. Pracownicy IIS mogą też być świadomi stereotypizacji osób z niepełnosprawnością wzroku, a co za tym idzie, mogą widzieć przydatność lepiej ocenionych przez siebie kursów w zmianie sposobu spostrzegania odbiorców (ON) na rynku pracy.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Jako wartość dodaną można tu uznać uniwersalność platformy, co będzie jeszcze wskazane w dalszych rekomendacjach. Każda grupa osób korzystających z platformy znajduje na niej swoje – często różne – ważne treści.

Elementami portalu, które okazały się najbardziej godnymi polecenia z punktu widzenia przedstawicieli IIS były kursy e-learningowe i giełda pracy. Nie jest to do końca zgodne z ocenami omówionymi w zestawieniu tabelarycznym – tam odpowiedzi są bardziej uśrednione. Najprawdopodobniej jednak użytkownicy produktu wybrali te elementy, jako najbardziej „atrakcyjne” z punktu widzenia innych osób, czyli mają świadomość co zareklamuje portal bardziej, a co mniej. Dobrze to rokuje dla **trwałości** produktu, która to jest mocno powiązana z wiedzą, co i jak można wykorzystać w praktycznych działaniach.

Użytkownicy portalu (IIS) doceniają znaczenie kursów, głównie tych związanych z umiejętnościami poruszania się na rynku pracy, gdyż jak można odnaleźć w przykładowej opinii przedstawiciela IIS, ważna jest: „Skuteczna komunikacja oraz aktywne słuchanie – większość klientów ma braki w tym zakresie i nie potrafi się skutecznie komunikować i słuchać komunikatów do nich wysyłanych”. Użytkownicy wskazali również na to, iż na platformie przydałyby się: „Kursy językowe, dużo naszych klientów szuka pracy za granicą, a nie wszystkich stać na podjęcie nauki na kursie, też dojazd na kurs może być przeszkodą”.

W opiniach użytkowników (IIS) potrzebne są: „Kursy dotyczące profesjonalnej prezentacji przy szukaniu pracy oraz informacje dotyczące tego, co winno się wiedzieć zanim zacznie się szukać pracy. Są to zagadnienia, które dotyczą większości naszych klientów, gdyż mają oni z tym problemy”. Pracownicy IIS zwracają jednak uwagę, że: „Proponowane kursy będą przydatne w zależności od poziomu wykształcenia klientów oraz ich motywacji do zwiększenia aktywności i dokonania zmian w życiu”. Jest to niewątpliwie ograniczenie, gdyż dla wielu odbiorców programowanie w języku JAVA czy profesjonalna obsługa Excela mogą być wyzwaniem zbyt trudnymi. Generalnie jednak ocena platformy jest pozytywna, jest to w opinii użytkowników: „Dobra inicjatywa, myślę, że dla osób, które nie wiedzą od czego zacząć lub pragną podnieść swoje kwalifikacje bardzo przydatna”. Pozostaje mieć nadzieję, że platforma będzie też przydatna dla tych, którzy wiedzą czego chcą i mają już jakieś plany życiowe.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Użytkownicy (IIS) potwierdzają również przyjęte przez realizatorów projektu założenie, iż proponowany model szkoleń może stanowić atrakcyjną alternatywę dla metod stosowanych wcześniej oraz że model funkcjonowania zdalnego systemu szkoleń przyczyni się do poprawy sytuacji osób z niepełnosprawnością wzroku na rynku pracy. Respondenci wskazali również, iż funkcjonowanie portalu przyczyni się do zwiększenia potencjału IIS w aktywizacji niepracujących osób z niepełnosprawnością, co świadczy o osiągnięciu kryterium **skuteczności** oraz **wplywu**.

Trwałość produktu i możliwość jego multiplikacji stanowią kluczowe elementy projektu innowacyjnego. W momencie, jeśli multiplikacja będzie wysoka a produkt będzie w stanie funkcjonować bezawaryjnie zwiększy się grupa odbiorców szkoleń. Pracownicy IIS dokonali oceny w odniesieniu do kwestii na ile ich instytucje są przygotowane do użytkowania platformy e-learningowej. Oceny te są stosunkowo wysokie, gdyż w skali od 1 do 10 oceniono możliwości techniczne – kluczowe dla projektu – średnio na 7,1. Taka ocena pozwala na stwierdzenie, że platforma będzie dalej działać w ramach wykorzystywania przez IIS i służyć pomocą dużej grupie odbiorców (ON). Biorąc pod uwagę dane statystyczne dotyczące liczby osób z niepełnosprawnością wzroku liczbę potencjalnych odbiorców portalu szacuje się na 155 433 osoby (77 249 mężczyzn, 78 184 kobiet; 101 488 mieszkańcy miast, 53 944 mieszkańcy wsi)⁸. W odniesieniu do osiągnięcia kryterium **wydajności**, w kontekście rozwiązań alternatywnych, daje to dużą przewagę ewaluowanemu projektowi.

Porównując odpowiedzi przedstawicieli różnych instytucji IIS, można zobaczyć mocno różniące się oceny, w zasadzie została wykorzystana cała skala, gdyż w jednej instytucji wszelkie możliwości zostały ocenione na 1, a w innej na od 8 do 10 w zależności od aspektu multiplikacji.

Średnio najniżej oceniona została możliwość zapewnienia wsparcia przez trenerów/tutorów i modyfikacja kursów. W toku innych analiz okazało się, że odbiorcy i tak nie są za bardzo zainteresowani wsparciem trenerów/tutorów, tzn. korzystają z portalu samodzielnie. Podobnie rzecz się ma z modyfikacją kursu – nie jest to duży problem, w sytuacji jeśli pojawią się jakieś nowe treści, o które trzeba by wzbogacić kurs, można

⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Raport z wyników Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2012 r.

przekazać je alternatywnym kanałem komunikacji, choćby publikując na własnej stronie internetowej obok linku do portalu. Daje to w sumie sporą szansę na multiplikację i **trwałość** produktu finalnego. Dodatkowo można szukać innych partnerów np. uczelnie wyższe, o czym już wcześniej wspomniano, a co szerzej będzie opisane w rekomendacjach końcowych. W tabeli poniżej zaprezentowano oceny użytkowników w odniesieniu do możliwości dalszego użytkowania platformy e-learningowej.

Tabela 21. Ocena trwałości produktu i jego multiplikowania przez użytkowników, N=9

Na ile Pana/i instytucja jest przygotowana do użytkowania platformy e-learningowej? Prosimy ocenić na skali stopień przygotowania, oddzielnie przy każdym elemencie, korzystając ze skali, na której 1 oznacza brak przygotowania, a 10 pełną możliwość użytkowania produktu.					
Lp.	możliwości techniczne, strona www, serwer itp.	obsługa informatyczna	obsługa organizacyjna kursów	wsparcie trenerów, tutorów	modyfikacja treści kursów
1	8	7	5	5	5
2	8	7	5	5	5
3	8	7	5	5	5
4	4	3	2	2	2
5	1	1	1	1	1
6	9	9	9	9	9
7	8	5	1	1	1
8	10	10	10	2	2
9	8	8	9	10	8
Średnia	7,1	6,3	5,2	4,4	4,2

Źródło: badania własne, styczeń – marzec 2014 r.

Realizatorzy projektu przygotowali dla użytkowników (IIS) „Instrukcję obsługi platformy e-learningowej Nowa Perspektywa”, która zawiera informacje kluczowe potrzebne do obsługi platformy. Każdy użytkownik (IIS) otrzymał takie kompendium wiedzy o portalu e-learningowym, które zostało przygotowane w przystępnej formie, z podanymi przykładami, print screen’ami i omówionymi krok po kroku działaniami, jakie musi podjąć odbiorca by się zarejestrować na portalu. Działanie to wskazuje na realizację kryterium **trwałości** oraz **wplywu**.

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Podsumowując, większość instytucji jest przynajmniej częściowo gotowa do implementacji platformy e-learningowej. Jest to pozytywna informacja, gdyż biorąc pod uwagę kwestie techniczne, dla utrzymania **trwałości** projektu wystarczy umieszczenie platformy na jednym dobrym serwerze, z zapewnioną administracją i konserwacją, wszyscy pozostali użytkownicy mogą korzystać po prostu z linków kierujących do platformy.

6. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Biorąc pod uwagę, iż proces ewaluacji to sposób połączenia działań praktycznych (empirii) z obszarem normatywnym (ocena struktury działań, ich logiki, ich wartości), prowadzący do wspomagania konkretnych odbiorców/użytkowników w konkretnej sytuacji, by w konsekwencji wywołać pozytywne zmiany służące poprawie jakości aktualnych oraz prowadzonych w przyszłości aktywności, koniecznym jest sformułowanie wniosków i rekomendacji.

Zbadanie skuteczności działań projektowych (czyli określenie zgodności przyjętych na etapie przygotowawczym planów działań z ich realizacją) jest związane z oceną stopnia osiągnięcia zaplanowanych we wniosku o dofinansowanie produktów i rezultatów dla etapu testowania produktów, rezultatów twardych, rezultatów miękkich.

I tak w odniesieniu do produktów zrealizowano 7 z założonych w projekcie 8 zadań:

- powstała platforma e-learningowa (portal www) <http://www.nowaperspektywa.org/>,
- została zorganizowana konferencja otwierająca etap testowania produktu dla 80 osób – uczestnicy to m. in.: przedstawiciele odbiorców i użytkowników, przedstawiciele organizacji pozarządowych i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, instytucji rynku pracy, przedstawiciele pracodawców, lokalnych władz, otoczenie społeczne,
- 15 osób z niepełnosprawnością wzroku ukończyło kursy e-learningowe,
- przeprowadzono 20 spotkań z przedstawicielami instytucji integracji społecznej (IIS) z Dolnego Śląska w celu potencjalnego rozszerzenia grupy użytkowników i zapewnienia **trwałości** wypracowanego narzędzia,
- włączenie 10 instytucji integracji społecznej do fazy testowania, w tym 17 pracowników (zakładano włączenie 5 IIS i 15 pracowników),
- opracowanie i udostępnienie na platformie e-learningowej scenariuszy szkoleniowych (2 podstawowe, 4 specjalistyczne),
- realizacja 149 h tutoringu (zakładano realizację 1440 h tutoringu, od początku realizacji kursów odbiorcy nie korzystali z usług tutorów, założony wskaźnik 96 h na uczestnika x 15 uczestników, okazał się zbyt wysoki),

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- liczba godzin szkoleń odbytych w ramach e-learningu przez odbiorców wyniosła 2179 (zakładano 2160 godzin szkoleń odbytych przez kursantów).

W odniesieniu do rezultatów twardych zrealizowano wszystkie przyjęte wskaźniki:

- powstało 6 innowacyjnych narzędzi w postaci kursów e-learningowych dedykowanych dla osób z niepełnosprawnością wzroku – w tym dwa kursy podstawowe i cztery specjalistyczne,
- 15 osób (w tym 7 kobiet) zagrożonych wykluczeniem społecznym ukończyło szkolenia e-learningowe w ramach projektu oraz podniosło swoje kwalifikacje zawodowe i podstawowe.

W odniesieniu do rezultatów miękkich osiągnięto wzrost zdolności do zatrudnienia odbiorców projektu (ON).

Wszystkie poniesione w ramach etapu testowania koszty mają swoje uzasadnienie w odniesieniu do przyjętych w projekcie celów i zadań zaplanowanych w harmonogramie. W uzasadnieniu poniesionych kosztów czytamy, iż stosowano w ramach realizowanych zadań zasadę konkurencyjności, przeprowadzono rozpoznanie rynku, co pozwoliło na zoptymalizowanie poniesionych kosztów. Wskazuje to na realizację kryterium **wydajności** w ramach projektu. Dokładna analiza ekonomiczna platformy znajduje się w odrębnym raporcie, z punktu widzenia **wydajności** produktu najważniejsze jest to, że produkt może być użytkowany bez dodatkowych kosztów, tzn. instytucja dysponująca serwerem i obsługą techniczną jest w stanie zapewnić platformie prawidłowe działanie. Podobnie jest z kosztownością tworzenia i prowadzenia kursów. W momencie braku środków, kursy te mogą być tworzone i prowadzone przez pracowników IIS, platforma A-tutor jak większość produktów tworzonych na licencji GNU nie wymaga specjalistycznej wiedzy i umiejętności. Podobnie rzecz się ma z pomocą przy uczestnictwie w kursach, mogą jej udzielać pracownicy IIS. Kryterium **wydajności** w kontekście rozwiązań alternatywnych jest więc osiągnięte.

Testowanie produktu finalnego w kontekście oceny zasadności i **skuteczności** realizacji projektu przebiegało prawidłowo. Badania prowadzone w ramach ewaluacji wewnętrznej wśród odbiorców (ON) i użytkowników (IIS) były podzielone na dwa etapy. Etap pierwszy był realizowany wówczas, gdy grupy docelowe przystępowały do projektu (badanie „na wejściu”). Etap drugi był realizowany w końcowej fazie testowania produktu finalnego (badanie „na wyjściu”). Wyniki uzyskane na drugim etapie badań wewnętrznych wykazały wzrost pozytywnych opinii na temat portalu e-learningowego oraz zniwelowanie

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ocen negatywnych. Większość respondentów pozytywnie wypowiedziała się na temat konieczności podejmowania działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością, a także wpływu portalu internetowego na zwiększenie zatrudnienia osób z niepełnosprawnością wzroku oraz na zwiększenie potencjału oferty instytucji integracji społecznej w aktywizacji jej klientów. Wpływ na zmianę oceny miało zwiększenie informacji o produkcie finalnym, wzrost wiedzy na temat jego istoty i elementów oraz zasad funkcjonowania. Ma to związek z intensyfikacją działań upowszechniających, która nastąpiła w trakcie realizacji projektu. Tak więc bardzo ważne są działania informacyjno-promocyjne i bezpośrednie spotkania z przedstawicielami IIS w celu wskazania zysków, jakie płyną dla IIS z korzystania z produktu oraz ważnego elementu jakim jest usprawnienie pracy IIS w zakresie rehabilitacji zawodowej, dzięki wykorzystaniu platformy e-learningowej. Instytucje zajmujące się z założenia statutowego wsparciem m.in. osób z niepełnosprawnością są często mocno przywiązane do wypracowanych i „sprawdzonych” już rozwiązań. Ważne jest, aby w takiej instytucji znalazła się osoba – ambasador, która będzie mieć chęć i zapał do tego, aby e-platforma pręźnie funkcjonowała. Nawiązane na etapie testowania produktu relacje z przedstawicielami IIS są dobrym prognostykiem w tym zakresie. Stworzona sieć pracowników IIS zaangażowanych w etap testowania produktu może w przyszłości zaowocować nie tylko prężnym funkcjonowaniem platformy w ramach danej instytucji, ale również daje asumpt do dalszej współpracy i wzajemnego wsparcia oraz stymulowania się do aktywności w ramach tej grupy.

Realizacja zasady *empowermentu* przebiegała prawidłowo. Osoby uczestniczące w projekcie na etapie testowania, zarówno odbiorcy (ON), jak i użytkownicy (IIS), byli włączani w proces ewaluacji wewnętrznej, uzyskane informacje zwrotne były wykorzystywane w trakcie dokonywania niezbędnych zmian, konsultowano z nimi efekty podjętych działań usprawniających. W ocenie grup docelowych kadra projektu konsultowała z nimi ostateczny kształt projektu oraz była otwarta na wszelkie uwagi i spostrzeżenia.

Zebrane w ramach ewaluacji wewnętrznej oraz zewnętrznej dane dotyczące słabych stron testowanego produktu dotyczyły przede wszystkim kwestii natury technicznej (np. problemy z reagowaniem na bieżąco w sytuacji awarii serwera, trudności z przejściem do następnego elementu kursu itd.). Inne wskazane przez respondentów czynniki mogące

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

utrudnić korzystanie z platformy e-learningowej to: problem z dostępem do komputera z programem czytającym, problemy z logowaniem się na platformie. Podkreślano, iż w tradycyjnym modelu kontakt ze szkoleniowcem jest bezpośredni, a przez to łatwiejszy – można od razu wyjaśnić wszelkie wątpliwości, zadać pytanie i uzyskać odpowiedź. Dlatego bardzo ważna jest rola tutorów, od intensywności i jakości ich kontaktu z grupą uczestników, czasu reakcji na pytania, problemy może zależeć powodzenie modelu zdalnego systemu szkoleń. Jak wynika z danych dotyczących zainteresowania wsparciem tutorów ze strony odbiorców (zainteresowanie poniżej zakładanego) warto opracować spójny z samym pomysłem e-learningu system pomocy dostępnej bezpośrednio z poziomu strony www. Zebranie od tutorów pytań, z którymi zgłaszali się odbiorcy wraz z odpowiedziami na nie i umieszczenie w ramach kursu i/lub w ramach strony mogłoby rozwiązać pojawiający się problem.

Zebrane w ramach ewaluacji wewnętrznej oraz zewnętrznej mocne strony tak zaprojektowanego modelu funkcjonowania zdalnego systemu szkoleń to: pełna dostępność kursów dla osób z niepełnosprawnością wzroku, możliwość uczenia się o każdej porze, możliwość uczestniczenia w kursie bez konieczności wychodzenia z domu, ciekawy i niestereotypowy dobór tematów kursów. Tak skonstruowany model zdalnego systemu szkoleń jest w opinii respondentów atrakcyjną propozycją dla osób z niepełnosprawnością wzroku.

W ramach dodatkowych rekomendacji można odnieść się do niektórych elementów projektu. Odnosząc się do poziomu zainteresowania ze strony odbiorców (ON) i użytkowników (IIS) na etapie zapoznawania się z projektem warto wskazać na rozwiązania podnoszące skuteczność działań reklamowych. Biorąc pod uwagę, iż e-learning jest stosunkowo mało rozpowszechnioną formą podnoszenia kwalifikacji i nową formą edukacji (poza uczelniami wyższymi, na których od kilku lat z powodzeniem wprowadza się e-learning) potrzeba bardziej spersonalizowanej formy reklamy. Przede wszystkim w odniesieniu do odbiorców konieczne jest wskazanie różnicy między zwykłą stroną www zawierającą informacje na określony temat, a platformą pozwalającą na systematyczne podnoszenie poziomu wiedzy i doskonalenie umiejętności. Warto przygotować kurs/poradnik wstępny odnoszący się do samego e-learningu tak, by ograniczyć zjawisko wypadania z

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

kursów (*acting out*) osób, które nie do końca zorientowały się co do idei podjętych działań. Analiza czasów logowania uczestników pokazała, iż niektóre osoby spędziły na platformie niewiele czasu, może to być wynikiem właśnie braku orientacji w logice działań. Również z punktu widzenia użytkowników taka wstępna informacja jest istotna, gdyż to przedstawiciele tych właśnie instytucji integracji społecznej odpowiadają, czy też będą odpowiadali za proces rekrutacji. Znajomość specyfiki kursów i szkoleń e-learningowych przyda się w związku z tym zarówno na etapie rekrutacji, jak również w trakcie monitorowania aktywności odbiorców.

Ważnym z punktu widzenia odbiorców kursów e-learningowych jest, oprócz warstwy merytorycznej, uzyskanie potwierdzenia ukończenia kursu. Odpowiednia afiliacja zdobytego po ukończeniu szkolenia certyfikatu może mieć znaczenie dla chęci uczestnictwa w nim. Biorąc pod uwagę ten psychologiczny aspekt warto zadbać by ukończenie kursu było połączone z uzyskaniem określonej formy certyfikatu, wydanego w porozumieniu z jakąś firmą lub instytucją (tutaj może być to np. uczelnia wyższa, która obejmie patronatem realizację kursów e-learningowych). Uzyskanie bowiem określonej wiedzy, umiejętności, kompetencji to tylko część edukacji – widać to między innymi po znaczeniu, jakie przywiązują do swoich dyplomów absolwenci różnych etapów kształcenia.

Kampania reklamowa powinna być połączona z portalami internetowymi łączącymi osoby z niepełnosprawnością wzroku, ale też i z tematyką poszczególnych kursów, czyli np. osobno można reklamować kurs związany z windykacją np. na portalach powiązanych z tematyką biznesową, a kurs programowania w języku JAVA na portalach poświęconych urządzeniom mobilnym. Świetnym rozwiązaniem byłoby skontaktowanie się z oddziałem Google odpowiedzialnym za sklep Google Play, w którym absolwenci kursów być może wkrótce zamieszczą swoje oprogramowanie. Dotyczy to zresztą także innych platform sprzętowych. Pomimo tego, że projekt skierowany jest do osób z niepełnosprawnością wzroku, nic nie stoi na przeszkodzie, by korzystały z niego osoby z innymi niepełnosprawnościami oraz osoby w pełni sprawne. Mogłoby to pozwolić na budowanie społeczności udzielającej sobie wsparcia i realną integrację społeczną, nawiązanie współpracy – być może tworzenie firm związanych z oprogramowaniem. Integracja sama w sobie jest też przecież zaplanowana na zasadzie kontaktu z pracodawcami, włączenie do tego procesu

Projekt innowacyjny „E-learning na rzecz niewidomych i niedowidzących”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

innych osób może pozwolić na zwiększenie konkurencyjności i usprawnienie działań na rynku pracy.

Ważne wydaje się nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi. Dysponują one bazą techniczną pozwalającą w sprawny sposób na prowadzenie platformy e-learningowej, zespołem pracowników dysponujących określoną wiedzą i mogących udzielać wsparcia odbiorcom. Uczelnia wyższa jest też bardzo dobrym miejscem na fizyczne ulokowanie platformy.

Ponieważ uczelnie wyższe w związku z nowelizacją prawa o szkolnictwie wyższym powinny współpracować ze swoim otoczeniem społecznym może się okazać, że w porozumieniu z IIS powstałyby wspólne projekty, z jednej strony aktywizujące zawodowo osoby z niepełnosprawnością wzroku, a z drugiej łączące ten proces z ofertą edukacyjną szkół wyższych. W chwili obecnej dowolny kurs e-learningowy z opisywanej platformy mógłby być częścią procesu dydaktycznego na wielu kierunkach studiów.

Na etapie kontaktu z IIS ważne jest podkreślanie bezobsługowości platformy, myśl o kłopotach technicznych może skutecznie zniechęcić pracowników tych instytucji do udziału w projekcie. W rzeczywistości część tych instytucji w zasadzie mogłaby opublikować tylko link do platformy – nie zawsze pracownicy zdają sobie z tego sprawę.

Uzupełnienie podejmowanych w ramach projektu działań o wskazane powyżej rekomendacje prowadzić może do podniesienia poziomu trafności, skuteczności, wydajności, wpływu oraz trwałości projektu.